

Penitenzieria Apostolica, *Guida all'Esame di Coscienza*, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano 2016, ss. 63.

Sakrament pokuty i pojednania, zwłaszcza od Soboru Trydenckiego, nabrał bardziej wyraźnego znaczenia w praktyce sakramentalnej Kościoła. Stawiało to wymagania tak teoretyczne jak i praktyczne. Wobec jego poprawnego, a przede wszystkim owocnego duchowo sprawowania, stawiane były pewne warunki, tak wobec penitenta jak i wobec spowiednika. Z czasem były one jeszcze bardziej precyzowane, aż niekiedy nabierały znamion niebezpiecznego jurydyzmu. Zresztą niebezpieczeństwo to jest niemal zawsze aktualne, a praktycznie wyrządza wielkie szkody duchowe.

Szczególnym elementem, jednym ze znamion integralności, sakramentu pokuty i pojednania jest rachunek sumienia. Wydaje się czasem, iż jest bardzo prosty wymóg, ale zawsze jest to jednak szczególne osobiste przygotowanie, i stąd starano się pomagać poprzez różne pomoce czy propozycje. Czyniono to w oparciu o różne schematy, np. Dekalog, cnoty teologalne i kardynale, modlitwę „Ojcze nasz” czy przykazania miłości. Prezentowane opracowanie jest jeszcze jedną taką ofertą.

Książka zawiera interesujące wprowadzenie podpisane przez kard. Mauro Piacenza, penitencjarza większego oraz ks. prał. Krzysztofa Nykiela, regensa, datowane w Penitencjarii Apostolskiej dnia 8 grudnia 2015 r. Jest ono zredagowane w języku włoskim (s. 5-9) i w języku angielskim (s. 11-15).

Z kolei „Wzór rachunku sumienia” podano w języku włoskim (s. 17-22) angielskim (s. 23-28), francuskim (s. 29-35), hiszpańskim (s. 37-42), niemieckim (s. 43-49) i polskim (s. 51-57). Natomiast w aneksie podano jeszcze w języku włoskim (s. 59-60) i angielskim (s. 61-62) niektóre normy dotyczące odpustów. Całość zamyka spis treści (s. 63).

Być może pierwszy raz, przynajmniej w ostatnich latach, Penitencjaria Apostolska zdecydowała się na wydanie takiego przewodnika do badania sumienia. Z pewnością fakt wydania w sześciu językach stwarza pewną możliwość podobnego czy wręcz takiego samego oglądu sumienia w bardzo wielu zakątkach świata i różnych wspólnotach kościelnych. Są to bowiem znaczące języki, gdy idzie o ich zasięg geograficzny, co prawda tylko

z kręgu kultury łacińskiej. Z pewnością potrzebne są podobne zestawienia, zwłaszcza dla Azji czy Afryki, gdzie istnieją także wiodące języki. Zatem jawi się tutaj szansa podobnego zastanawiania się nad sobą – w swoim sumieniu – w świetle Słowa Bożego, jako istotne przygotowanie się do sakramentu pokuty i pojednania (s. 51).

Oczywiście propozycja ta nie powinna być przyjęta w formie gotowego schematu. Bowiem nie uwzględnia ona szerokiego kontekstu kulturowego, osobowego i religijnego, penitenta i spowiednika, a te elementy bywają bardzo zróżnicowane. Zatem, trzeba pamiętać, że rachunek sumienia to zawsze bardzo osobisty wgląd w swoje wnętrze, w serce i ducha. To perspektywa stawania w prawdzie, która jest dobrem uniwersalnym. To pytanie o swoisty blask prawdy – *veritatis splendor*.

Przedstawiana propozycja rachunku sumienia składa się z następujących bloków: I Pan mówi: „Będiesz miłował Pana Boga twego z całego serca”; II Pan mówi: „Miłujcie się wzajemnie, jak Ja was umiłowałem”; III Chrystus Pan mówi: „Bądźcie doskonali jak Ojciec”. Każdy z nich, po wstępnych trzech, składa się w kolejności z 6, 12 i 7 pytań. Niekiedy niektóre z nich są to wręcz szerokie dalsze bloki pytań, i dlatego składają się z pytań pomocniczych czy dodatkowych. Szkoda, że w tytułach trzech bloków pytań nie podano opisu cytowanych w nich zdań z Pisma św. Takie biblijne, jednoznaczne odniesienie zawsze może być niezwykle inspirujące oraz twórcze w korzystaniu z omawianego zbioru i ostatecznie wpisujące się w ducha nowej ewangelizacji.

Publikacja ta ma służyć procesowi w zbawieniu dusz i zaproponować wszystkim wiernym pewną pomoc w odpowiednim przygotowaniu się, aby wraz ze szczerą pobożnością przystąpić do sakramentu pokuty i pojednania (s. 6). W ostatnich czasach wyjątkowym argumentem w tym dziele była szczególnie bulla Ojca św. Franciszka *Misericordiae vultus* oraz Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia. Nie można w tym kontekście pominąć także Listu apostołskiego *Misericordia et misera*, wydanego na zakończenie wspomnianego wyżej Jubileuszu. Te źródła winny być szczególnie obecne w życiu i posłudze spowiedników, niezależnie od środowisk czy geograficznego umiejscowienia. Wydaje się, że w tym względzie są poważne zaniedbania i braki.

Interesującym fragmentem książki jest dodanie także informacji o od-pustach. To bogactwo łask Kościoła niestety nie jest współcześnie żywym znakiem jego posługi ewangelizacyjnej. Z pewnością główna wina w tym względzie spada na biskupów i kapłanów. Patrząc bardziej wstecz,

to wina formacji intelektualnej oraz duchowej w wyższych seminariach duchownych oraz na wydziałach czy instytutach teologicznych. Właśnie wspomniany Rok Jubileuszu był szczególnie hojnym obdarowaniem i wyjątkową możliwością czerpania ze skarbcza Bożego Miłosierdzia, co wyraźnie przypomina omawiany zbiór (s. 8).

Autorzy prezentowanego przewodnika wyrażają nadzieję, iż stanie się on cennym narzędziem w przemianie serc, ku jeszcze większemu doświadczeniu miłości miłosiernego Ojca, która zawsze jest większa niż każdy grzech (s. 9). Takie narzędzia są szczególnie potrzebne, aby nie zmarnować propozycji miłosierdzia. Proste towarzyszenie w rachunku sumienia może stać się bardzo inspirujące. Może ośmielić wolę i rozum ku szukaniu prawdy o sobie samym i swoim życiu. Ta propozycja, z racji watykańskiego wydania, niesie zatem w sobie także pewnego ducha uniwersalności Kościoła.

Prezentowany przewodnik jest ciekawą propozycją i godną uwagi także w przepowiadaniu homiletycznym oraz w nauczaniu katechetycznym. Szczególnie może być pomocą w przygotowaniu się penitenta, a następnie w sprawowaniu sakramentu pokuty i pojednania wobec konkretnego spowiednika i penitenta. Po prostu niekiedy potrzebuje on takiej konkretnej pomocy i podpowiedzi. Oczywiście, sam schemat – wskazywany tutaj – jest tylko jedną z wielu możliwych propozycji. Jednak w jego lekturze uderza prostota, klarowność i widoczna bezpośredniość proponowanej pomocy. Wydaje się, iż może niekiedy także służyć w stawianiu konkretnych pytań, może także do innych pobudzać, aby w ten sposób uzyskać wymaganą integralność wyznania grzechów. Ta rzeczywistość sakramentalna jest często mało zauważana i rozeznawana jako istotny element tożsamości sakramentu pokuty i pojednania.

Można z wielkim prawdopodobieństwem przypuszczać, iż fakt publikacji rachunku sumienia także wersji w języku polskim, obok innych, jest zasługą regensa Penitencjarii, Ekscelencji ks. prałata dra Krzysztofa Nykiela. W ten sposób edycja ta, a więc posługa Kościoła powszechnego, staje się także narzędziem propagowania języka polskiego. Trzeba przyznać, że Polska jako państwo oraz wielu obywateli mało docenia ten niezwykły dar obecności naszego języka w Kościele powszechnym, a który rozpoczął się praktycznie i wyraźnie od pontyfikatu Jana Pawła II. To przekłada się także na brak wdzięczności wobec Jana Pawła II, co szczególnie uderza i budzi wielorakie myśli.

Można w proponowanym zbiorze pytać o przekłady różnych fragmentów na poszczególne języki czy wręcz zmiany i dodatki, albo pominięcia.

Skoro jako pierwszy zamieszczono tekst w języku włoskim, to być może jest to prototyp; także wprowadzenie jest w tym języku. Przykładowo można przywołać I. 2, 5; II. 10, 11; III. 4. W języku polskim np. w I. 2 dodano dodatkowe zdanie, które jest w pewnym sensie niemal powtórzeniem tej samej wcześniejszej myśli (s. 52). Natomiast w II. 10 dodano interesujące zdanie (s. 55). Można zauważyć i w innych tłumaczeniach pewne pytania i wątpliwości (s. 27, 41). Tych pytań można postawić bardzo wiele, a może jednak nie chodzi o pewną schematyczność. Zatem jednak analizując poszczególne fragmenty można zauważyć, że nie są dokładnymi tłumaczeniami pewnego wzorcowego tekstu.

Rachunek sumienia jest ważnym elementem indywidualnego życia chrześcijańskiego. Zatem jest to niezwykle szeroki i ważny element w życiu ludzi wiary, w życiu każdego ochrzczonego. Jego miejsce dotyczy nie tylko sakramentu pokuty i pojednania, choć jest to szczególnie ważny integralny element tego sakramentu, ale także tożsamości chrześcijanina i chrześcijaństwa. To są bardziej uniwersalne spotkania ze swym sumieniem i ludzkim wnętrzem, z ludzkim sercem. Wydaje się zatem, że zapewne ta propozycja Penitencjarii Apostolskiej będzie pewnym modelem dla innych rachunków sumienia. Nie należy jednak jej się niewolniczo trzymać; Kościół i życie wiary są bowiem o wiele bogatsze.

Bp Andrzej F. Dziuba

Józef Grzywaczewski, *The Biblical Idea of Divine Mercy in the Early Church*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016, ss. 376.

Ks. prof. J. Grzywaczewski podjął się cennego dzieła opracowania myśli ojców Kościoła nt. Miłosierdzia Bożego we wczesnej myśli chrześcijańskiej.

Jak sam we wstępie przyznaje, nie chodzi o wyczerpującą prezentację całej myśli Ojców na ten temat, ale pewnych wątków, wybranych wypowiedzi Ojców. Podjęcie tematu Bożego miłosierdzia w nauczaniu starożytnym niesie z pewnością ryzyko zagubienia się w ogromie materiału. W bazie łacińskich tekstów patrystycznych same słowa o rdzeniu *misericord* – występują ponad 12 tysięcy razy. Ogarnięcie całościowe tej idei w starożytności jest wprost niemożliwe dla jednego badacza. Pojedynczy eksplorator jest w stanie zgłębić jakieś wybrane aspekty. I faktem jest, że nasz autor skupił

się na wybranych aspektach, można rzec, na takich, które miały, i nadal mają, jakąś większą nośność pastoralną i praktyczną. W założeniu swoim poprzestał na wybranych źródłach. Czy są one reprezentatywne dla całej myśli wczesnego Kościoła? Jako recenzent nie jestem w stanie tego do końca ocenić, ale wydaje się, że tak. Wybrani autorzy i dzieła są pewną klasyką na przykład co do dyscypliny moralnej Kościoła starożytnego.

Książka, z założeń autorskich i w swym finalnym kształcie, mieści się na pograniczu rozprawy naukowej, skryptu akademickiego i pozycji popularnonaukowej. Połączenie tych aspektów oceniam jako jej walor. Jej wartość broni się właśnie przy uwzględnieniu jej gatunku pisarskiego. Nie jest w pełni rozprawą, monografią naukową, bo raczej sygnalizuje, zapowiada różne tematy aniżeli je kompletnie wyczerpuje. Nie jest tylko skryptem powstałym na użytek słuchaczy wykładu monograficznego, bo szeroka perspektywa, podejmowane analizy, bogata dokumentacja źródłowa, rozwinięty aparat naukowy czyni z niej coś więcej. Nie jest też zwykłą teologiczną książką popularnonaukową z tego samego jak powyżej względu, ale ma przy tym bardzo dużą wartość praktyczną, pastoralną. Nakreśla jakąś panoramę myśli patrystycznej o miłosierdziu Bożym. Z pożytkiem i satysfakcją może do niej sięgnąć zarówno teolog, jak i zwykły pobożny wierny.

W czasach szczególnego kultu Bożego Miłosierdzia wartość takiej naukowo-popularyzatorskiej inicjatywy jest nieoceniona. Przed rozpoczęciem się niedawno już zakończonych obchodów Roku Miłosierdzia Kościół katolicki dostrzegł potrzebę sięgnięcia do myśli Ojców na temat tej tajemnicy. Papiaska Rada ds. Nowej Ewangelizacji wyszła z inicjatywą opracowania tej myśli, mając na uwadze pożytek pastoralny. W jej rezultacie powstało kościelne opracowanie, które w języku polskim zostało wydane pod tytułem *Miłosierdzie u ojców Kościoła: nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia 2015-2016*, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2015, ss. 76. Książka ks. prof. J. Grzywaczewskiego jest kolejnym krokiem naprzód w tego rodzaju publikacjach, rozszerza panoramę o aspekt biblijny, ma charakter naukowy i wychodzi poza stronę ściśle pastoralną.

Autor przyjął ciekawą w sumie metodę pewnego jakby dialogu z ojcami Kościoła. Przytacza obszernie teksty źródłowe, komentuje je, docieka niektórych myśli, wnikając w nie z właściwą sobie zdolnością do analizy, dopowiada. Pokazuje czytelnikowi potencjał kościelnej tradycji, jej żywotność, zdolność do zainspirowania współczesnego odbiorcy. Taka metoda ma swoje plusy i minusy. Pozwala spotkać się z oryginalną myślą starożytnych autorów, ale prowadzi też do nieuniknionych powtórzeń, niespójności

wątków. Takie są jej konsekwencje, gdy wybierze się żywy i bezpośredni kontakt z myślą starożytnych autorów.

Niewątpliwym atutem książki jest język angielski, w którym została napisana. Wedle osobistej znajomości tego języka, stwierdzam jego solidny i prosty charakter, wystarczający dla tego rodzaju monografii. Dzięki użyciu powszechnie znanego języka autor może zaprezentować szerszemu, bo międzynarodowemu kręgowi czytelników pewne forum nie tylko wypowiedzi ojców Kościoła, ale i ich komentatorów. Przytaczając tak samo badaczy zachodnich, jak i polskich, wskazuje też na głos polskich patrologów w wielu dyskutowanych kwestiach.

Ks. Leon Nieścior

Fleur S. Houston, *You Shall Love the Stranger as Yourself. The Bible, Refugees and Asylum, (Będziesz miłował przybysza jak siebie samego. Biblia, uchodźcy i azyl), Biblical Challenges in the Contemporary World, Routledge: London – New York 2015, ss. 205.*

W renomowanej serii „Biblijne wyzwania dla współczesnego świata”, wydawanej pod auspicjami Uniwersytetu w Edynburgu, ukazała się pozycja poświęcona biblijnej perspektywie refleksji nad zjawiskiem migracji, zwłaszcza w kontekście napływu do Europy milionów uchodźców oraz migrantów zarobkowych z północnej Afryki i Azji.

Autorka Fleur S. Houston jest pastorem Zjednoczonego Kościoła Reformowanego, zaangażowaną w działalność ekumenicznej Sieci Kościołów na rzecz Uchodźców (Churches Refugee Network), która zajmuje się na terenie Wielkiej Brytanii pomocą uchodźcom i wszelkim osobom ubiegającym się o azyl.

Tytuł książki został zaczerpnięty z Księgi Kapłańskiej i nawiązuje do prawodawstwa Mojżeszowego: „Przybysza, który się osiedlił wśród was, będziecie uważać za obywatela. Będziesz go miłował jak siebie samego, bo i wy byliście przybyszami w ziemi egipskiej. Ja jestem Pan, Bóg wasz!” (Kpł 19, 34). Książka nie ma jednak charakteru wyłącznie historycznego, lecz stanowi próbę systematyzacji teologicznej, ukierunkowanej na konkretne współczesne problemy związane z napływem uchodźców i postawą kościołów chrześcijańskich, zwłaszcza wywodzących się z nurtu protestanckiego,

dla których Biblia stanowi podstawowe i wyłączone kryterium doktryny i moralności. Można by – stosując klasyfikację zaczerpniętą z dokumentu *Interpretacja Biblii w Kościele* (Papieska Komisja Biblijna, 1993) – zaliczyć treści zawarte w książce do kategorii tzw. metod interpretacji kontekstualnej.

Podjmując poszczególne kwestie, autorka zwraca szczególną uwagę na odrębność mentalności i kontekstu egzystencjalnego, w jakim powstawały teksty biblijne, względem współczesnej mentalności i kontekstów. Stąd też każde zagadnienie ujmowane jest zarówno z perspektywy biblijnej, jak i aktualnej. Wiąże się to z trudnym i często budzącym wątpliwości procesem rekontekstualizacji orędzia Pisma Świętego.

We wstępie Autorka przytacza historię uchodźcy z Iranu, który po przybyciu do Wielkiej Brytanii zainteresował się chrześcijaństwem, przyjął chrzest i zaangażował się w życie Kościoła. Znająca go osobiście Autorka była przekonana o szczerości jego nawrócenia, jednak na podstawie bezsensownych (ludicrous) pytań, na jakie musiał odpowiadać w formularzu o udzielenie azylu, został deportowany. Historia ta, jak również aluzje pojawiające się w książce, wskazują na krytyczną postawę Autorki wobec administracji Brytyjskiej (pośrednio również innych krajów Europejskich) oraz metod rozpatrywania złożonych problemów związanych z przybyciem na nasz Kontynent rzesz migrantów. Świadczą one – zdaniem Autorki – o „katastrofalnych efektach prawodawstwa, polityki i praktyki stosowanej przez rząd” (s. XI). W tym celu, wraz z innymi przedstawicielami Kościołów działających na terenie Wielkiej Brytanii, Autorka podjęła szereg spotkań z przedstawicielami rządu, mających na celu uzdrowienie sytuacji. Celem książki jest zatem również poruszenie „palących kwestii etycznych i moralnych, dotyczących osób ubiegających się o azyl” (s. XI).

Poza wstępem i zakończeniem, książka składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwsze dwa nie mają charakteru ściśle biblijnego, lecz wprowadzają w problematykę i omawiają najpierw „Świat uchodźców” (*A world of refugees*, s. 5-30), a następnie problem „Azylu” (*Asylum*, s. 31-68).

Kolejne trzy rozdziały dotyczą problematyki starotestamentowej i noszą tytuły: „Przybysz pośród was” (*A stranger in your midst*, s. 69-92), „Jakże śpiewać pieśń Pana w obcej krainie” (*How to sing the Lord's song in a strange land*, s. 93-116), „Mieszkanie w miejscu świętym” (luźne tłumaczenie tytułu *A stake in the place*, s. 117-133, nawiązującego do Ezd 9, 8). Rozdział „Przybysz pośród was” przedstawia sytuację obcych osiedlających się pośród Synów Izraela, zarówno z perspektywy prawa Mojżeszowego, jak i konkretnych historii zawartych w Biblii (np. Moabitka Rut). W rozdziale

„Jakże śpiewać pieśń Pana w obcej krainie” perspektywa ulega odwróceniu. To Izraelici stanowią grupę społeczną przebywającą w obcym kulturowo środowisku (zwłaszcza niewola Egipska i wygnanie Babilońskie). Najbardziej skomplikowana sytuacja została odmalowana w rozdziale „Mieszkanie w miejscu świętym”. Dotyczy on czasów Ezdrasza i Nehemiasza i powrotu wygnańców z niewoli Babilońskiej. Z jednej strony przedstawieni zostali jako grupa etniczna, która otrzymuje polityczną szansę ponownego osiedlenia się i odbudowania swojej państwowości. Z drugiej zaś jawi się jako społeczność wrogo nastawiona do ludów zamieszkujących Ziemię Obiecaną, a nawet do Żydów, którzy nie doświadczyli wygnania lub powrócili z innych kulturowo środowisk.

Kolejny rozdział, zatytułowany „Jezus” (*Jesus*, s. 134-148) poświęcony jest egzystencjalnemu doświadczeniu Jezusa jako uchodźcy (ucieczka do Egiptu), Jego nauczaniu oraz statusowi chrześcijan jako przybyszów i przechodni na tym świecie. Odrębną kwestię porusza ostatni rozdział zatytułowany „Przyjęcie przybysza” (*Welcoming the stranger*, s. 149-162), poświęcony kwestii gościnności w Biblii, w pierwotnym Kościele i w świecie współczesnym.

W konkluzji Autorka podkreśla centralną rolę przykazania miłości do przybysza, które zostało dane Mojżeszowi. Wynika ono z idei naśladowania samego Boga. Skoro On kocha i ochrania przybysza, podobnie powinien postępować każdy członek Ludu Bożego. W tej kwestii – stwierdza Autorka – orędzie Starego Testamentu pokrywa się z Nowym. Oba wskazują na konieczność sprawiedliwego i miłosiernego odnoszenia się do przybyszów i stawiają ich w jednym rzędzie z innymi kategoriami ludzi uciśnionych i bezbronnych, takich jak wdowy, sieroty i ubodzy.

Kluczem do Jezusowej nauki dotyczącej uchodźców jest podstawowe przykazanie miłości bliźniego. Zwłaszcza że wzorem dla takiej postawy był uważany za obcego etnicznie i kulturowo Samatytanin z Łukaszewej przypowieści. Przykazanie to przekłada się w świecie współczesnym na postawę, która traktuje obcego z godnością i szacunkiem. W praktyce można by określić ją jako inkluzyjną.

Interesującą kwestią jest wspomniana wcześniej rekontekstualizacja orędzia biblijnego. Wydaje się, że łatwiejsza jest ona do przyjęcia przez katolika, który uwzględni również tradycję i aktualne magisterium Kościoła, niż przez przedstawiciela któregoś z Kościołów reformowanych, odwołujących się do bardziej literalnego odbioru przesłania Biblii. Niemniej jednak nie sposób oprzeć się wrażeniu, że jest to rekontekstualizacja przystosowana raczej do realiów brytyjskich niż kontynentalnych. W tle bowiem społeczeństwo

przyjmujące migrantów jawi się bardziej jako spadkobierca multikulturowego imperium, niż homogeniczna wspólnota etniczno-kulturowa. Autorka zakłada współistnienie wielu grup kulturowych i religijnych, gdzie problemem jest nie tyle przyjęcie – dla przykładu – uchodźców z Iranu, ile wzajemne relacje irańskich emigrantów przybyłych w różnych okresach historii.

W swoim opracowaniu Autorka poświęca niewspółmiernie więcej miejsca kwestiom starotestamentowym, które w naszym przeświadczeniu są o wiele bardziej uwikłane w kontekst bliskowschodniej mentalności, niż przesłanie Nowego Testamentu, mające wymiar uniwersalny. Wydaj nam się, że niektóre ważne uwarunkowania historyczne zostały zbagatelizowane lub pominięte. Po pierwsze, Autorka wydaje się nie zauważać faktu, że Izraelici, którzy przybywają jako migranci do Ziemi Kanaan, co więcej jako lud pozbawiony ziemi, w rezultacie podporządkowują ją sobie, likwidując lub ujarzmiając ludy pierwotnie ją zamieszkujące. Po drugie, niewola babilońska wydaje się być czasem integracji i konsolidacji Izraela w jego tożsamości narodowej i odrębności względem innych kultur, co stoi w jawnej sprzeczności z postulatem integracji migrantów współcześnie przybywających do Europy. W tym względzie przykład Izraela jako uchodźcy jest całkowicie nie na miejscu. Po trzecie, mimo szlachetnej motywacji: „będziesz miłował przybysza, gdyż i wy byliście przybyszami w ziemi egipskiej”, Stary Testament nie ukrywa jawnej dysproporcji, wynikającej ze szczególnego wybraństwa Izraela. Przybysz cieszący się gościną w Erec Israel powinien podporządkować się zasadom życia społeczności Ludu Wybranego, natomiast Izraelita powinien w pełni zachować swoją odrębność i tożsamość (np. odmowa integracji Szadraka, Mészaka i Abed Nego w Księdze Daniela). Po czwarte, obraz postawy rządzących Izraelem w księgach Ezdrasza i Nehemiasza – czemu zresztą Autorka nie zaprzecza – jawi się jako wybitnie ksenofobiczny. Mimo więc szczytnej zasady gościnności, trudno znaleźć na kartach Starego Testamentu zachętę do postawy inkluzyjnej w dzisiejszym tego słowa znaczeniu.

Co się tyczy Nowego Testamentu, niewątpliwie kontekst przykazania miłości Boga i bliźniego, a zwłaszcza jego interpretacja w przypowieści o miłosiernym Samarytaninie, wskazuje na nowość nauki Jezusa. W jej świetle pomoc wobec migranta, choćby nawet stanowił zagrożenie (miłość nieprzyjaciół) stanowi fundamentalny imperatyw. Uchodźca niewątpliwie może być postrzegany na równi z pokrzywdzonymi z Mt 25, 31-46, uosabiającymi samego Chrystusa, którym chrześcijanin winien nieść pomoc („byłem głodny... nagi... w więzieniu”, itd.). Słusznie kładzie na to nacisk Autorka, mimo że

z filologicznego punktu widzenia, wydają się to zbyt daleko idące wnioski wyprowadzone z nadania rzeczownikowi *ptochoi* (ubodzy) znaczenia osób znajdujących się w ciężkiej sytuacji materialnej z powodu migracji. Zwłaszcza dotyczy to interpretacji błogosławieństwa „ubogich w duchu” (Mt 5, 3).

W krótkim opracowaniu kwestii nowotestamentowych rzuca się w oczy pominięcie kluczowego naszym zdaniem problemu. Otóż wzorem i fundamentem dla wszelkiej postawy inkluzyjnej w chrześcijaństwie powinna być kwestia wprowadzenia chrześcijan nawróconych z pogaństwa do społeczności Ludu Wybranego. Dzieje Apostolskie i listy Pawłowe są świadectwem trudnego procesu integracji dwóch odrębnych kultur. Dawni wyznawcy bóstw greckich i rzymskich, dzięki wierze w Jezusa, Mesjasza i Króla Izraela, osiedlają się w duchowej, kulturowej i doktrynalnej przestrzeni należącej do Ludu Izraela. Wymaga to ustępstw, zrozumienia i tolerancji zarówno z jednej, jak i z drugiej strony. Nie wszyscy Judeochrześcijanie byli gotowi zaakceptować napływ nowych „migrantów” religijnych, podobnie jak nie wszyscy rzymscy chrześcijanie, wywodzący się z pogan, gotowi byli na nowo przygarnąć Judeochrześcijan wygnanych edyktem Klaudiusza (List do Rzymian). Sądzimy, że wieloaspektowa analiza tej właśnie kwestii w kontekście dzisiejszych napięć religijno-kulturowych związanych ze zjawiskiem migracji mogłaby być niezwykle owocna.

Reasumując, wydaje nam się, że książka Fleur S. Houston nie daje odpowiedzi na wiele pytań dotyczących uchodźców dziś, a jedynie ukazuje ogólny kierunek, w jakim chrześcijanin winien podejmować swoją refleksję i praktyczne zaangażowanie. Ponadto lektura książki nasuwa wniosek, że problem uchodźców oraz obraz migranta i udzielanego mu azylu jawi się z perspektywy Wysp Brytyjskich nieco inaczej niż z perspektywy Polski, Węgier czy Niemiec.

Ks. Krzysztof Bardski

Enrique Bonete Perales, *Filósofos ante Cristo*, Tecnos, Madrid 2015, ss. 247.

Problematyka teodycealna jest nieustająco obecna w dyskursie filozoficznym. Jej główny bohater: Bóg – „drażliwe miejsce w filozofii” – wciąż skłania do podejmowania badań i refleksji przez filozofów, reprezentujących

cały wachlarz światopoglądowych postaw i koncepcji filozoficznych. Wciąż pojawiają się propozycje, podejmujące wysiłek nowego i pełniejszego systematyzowania tej tematyki, usiłujące wykazać sensowność czy konieczność uwzględniania aspektu teistycznego w interpretacji rzeczywistości (choćby dowód z gramatyki Roberta Spaemanna), jak i propozycje zdeklarowanych wrogów Boga i religii (nowy ateizm).

Wśród najrozmaitszych publikacji wartą zauważania wydaje się najnowsza książka profesora Uniwersytetu Unamuno w Salamance – Enrique Bonete Peralesa *Filósofos ante Cristo*. Jest ona próbą specyficznego ujęcia problematyki teodycealnej. Ukazuje bowiem postawy filozofów nie tyle wobec szeroko pojętej idei Boga, lecz w odniesieniu do jej rozumienia w chrześcijaństwie, w którym jej egzemplifikacją jest Jezus Chrystus. Tematem książki Bonete Peralesa jest więc Jezus Chrystus, obecny w refleksji filozoficznej nowożytności i współczesności (od XVII do XXI wieku).

Co decyduje o przyjęciu takiej właśnie cezury czasowej w przedstawieniu badanej problematyki? Hiszpański filozof odpowiada na to pytanie we wstępie swej książki. Jego zdaniem od XVIII wielu mamy czas pojawianie się projektów bardziej niż zróżnicowanych, przez to nadających badanemu zagadnieniu szerszą perspektywę. Okres średniowiecza i będący jego kontynuacją renesans to czas funkcjonowania filozofii jako nauki pozostającej w ścisłym związku z instytucjami kościelnymi (choćby reprezentującymi różne wyznanie i odcienie myślenia filozoficznego). Dopiero nowożytność i współczesność pozwalają filozofii na większą autonomię. Stąd zadaniem bardziej atrakcyjnym i owocnym jest poddanie analizie tekstów filozofów nie tylko deklarujących się jako chrześcijanie, ale również agnostyków czy ateistów. Dlatego też problematyka chrystologiczna w prezentowanych poglądach będzie zajmowała różne miejsce w systemach ich myślenia: od tekstów, które można określić jako chrystocentryczne, po takie, które są zapisem poszukiwania Chrystusa bądź wyrazem Jego zgubienia czy świadomego odrzucenia.

Punktem wyjścia do podjęcia badań przez profesora z Salamanki jest postawienie pytania: „A wy, filozofowie, za kogo mnie uważacie?”, będącego parafrazą słów skierowanych przez Jezusa do uczniów w kwestii jego mandatu mesjańskiego (por. Mt 16, 13-20). Odpowiedź na to pytanie, które odkrywa w tekstach badanych autorów, pozwala stworzyć antologię, ukazującą myślenie najbardziej istotnych przedstawicieli filozofii Zachodu, manifestujących wewnętrzną duchową wolność i intelektualną otwartość. Podążając za ich tokiem rozumowania, afirmując ich poglądy

bądź sytuując się na stanowisku przeciwnym, każda osoba może odpowiedzieć na odwieczne pytanie o Mistrza, Proroka, Mesjasza czy Wcielonego Boga w sposób samodzielny i indywidualny. Tym samym jest w stanie sformułować własną odpowiedź na Chrystusowe pytanie: „A dla ciebie, czytelniku, kim jestem?”

Biorąc pod uwagę fakt, że profesor Enrique Bonete Perales analizuje problem odniesień do Jezusa z Nazaretu/Chrystusa na płaszczyźnie filozoficznej, problematykę tę pragnie usystematyzować nie w kluczu religijno-biblijnym, lecz w pewnym porządku etyczno-filozoficznym. Przyjmuje więc jako aspekt porządkujący podjętych badań fundamentalne pytania, sformułowane przez Immanuela Kanta w *Krytyce czystego rozumu*, które uznaje za analogiczne do sformułowań obecnych w tekstach Nowego Testamentu. Są one następujące (wraz z biblijnymi „odpowiednikami”): „Co mogę wiedzieć?” (*Co to jest prawda?* – J 18, 38), „Co powinienem czynić?” (*Które przykazanie jest największe?* – Mk 12, 28), „Czego się mogę spodziewać?” (*Czym jest nadzieja waszego powołania?* – Ef 1, 18). Ta analogia staje się podstawą do podziału książki na trzy zasadnicze części, które ukazują problem Chrystusa w filozofii w trzech zasadniczych płaszczyznach: prawdy (perspektywa metafizyczna), dobra (perspektywa etyczna) i śmierci (perspektywa eschatologiczna).

W pierwszej, metafizycznej części, przedstawieni zostali autorzy podejmujący między innymi następujące zagadnienia: relacji między nieskończonym, objawiającym się Bogiem a przygodnym w swym istnieniu człowiekiem; kwestię wcielenia, absolutnej transcendencji Boga wobec czasu i przestrzeni, Jezusa Chrystusa jako drugiej osoby Trójcy Świętej, kwestię natury Boga-Trójcy. Bonete Perales przedstawia więc myśl Barucha Spinozy, żydowskiego racjonalisty, który uważa Jezusa za „usta Boga”, niemieckich idealistów Johanna Fichtego i Georga W. F. Hegla, którzy proponują wysublimowaną spekulację wokół tematu Chrystusa jako Bożej prawdy; zdecydowanego krytyka idealizmu – Sørensa Kierkegaarda – prekursora egzystencjalizmu, który żąda zweryfikowania wiary w sytuacji paradoksu egzystencji „w obliczu Boga”. Nie do pominięcia jest genialny filozof religii Friedrich Schleiermacher, podkreślający zależność Chrystusa od Boga. Owa zależność w jego ujęciu oznacza przede wszystkim manifestację boskości przez osobę Jezusa Chrystusa.

Późniejszą, współczesną filozofię reprezentują: Michel Henry – fenomenolog, koncentrujący swe rozważania wokół zagadnienia życia, uznawanego przez niego – poprzez analizy tekstów ewangelicznych – za pierwiastek

boski w świecie, znajdującym swą pełnię w Chrystusie; Rene Girard – autor antropologicznej koncepcji mimetyczno-ofiarniczej oraz Gianni Vattimo – krytyk chrześcijaństwa, otwarty jednocześnie na jego wymiar metafizyczny, zwłaszcza w kontekście prawdy o *kenozie* Chrystusa.

Zwieńczeniem rozważań w tej części jest prezentacja poglądów myślicieli hiszpańskich. Zaprezentowany zostaje więc Xavier Zubiri, który nadając swoim analizom antropologicznym wymiar teologiczny stwierdza, że Bóg nie może być tylko celem ludzkiej egzystencji, lecz stanowi fundament jego tożsamości, co w tajemnicy Chrystusa znajduje swą najpełniejsze uwyrażnienie. Chrystus jest Bogiem tworzącym historię. Z kolei badający problem granic w filozofii Eugenio Trías swą refleksją obejmuje temporalne interpretacje tajemnicy Trójcy Świętej i wcielenia w wydarzeniu krzyża Chrystusa. Mariano Álvarez proponuje nową koncepcję prawdy, którą wiąże z objawieniem się Boga w Chrystusie jako odkryciem pełni tajemnicy człowieka, mającej swe implikacje antropologiczne i etyczne

Problem Chrystusa w odniesieniu do dobra to drugi obszar analiz prowadzonych przez Profesora z Salamanki. Kantowskie pytanie: „Co należy czynić?” proponuje on rozważyć w trzech przestrzeniach, dla których analogia religijna tkwi w przykazaniu miłości. Można więc mówić w tym kontekście o etyce supra-personalnej (kochaj Boga), etyce inter-personalnej (kochaj bliźniego) oraz etyce intra-personalnej (kochaj siebie samego). Osoba Chrystusa zostaje tym samym związana z dobrem, miłością i życiem moralnym.

Pierwsze osobowości filozoficzne, które w tym kontekście zostają zaprezentowane, to przedstawiciele oświecenia. Thomas Hobbes i John Locke, chociaż nie we wszystkich kwestiach byli ze sobą zgodni, w odniesieniu do Chrystusa doceniają objawioną w Jego osobie wielkość moralną. Jean-Jacques Rousseau w *Wyznaniu wiary wikarego sabaudzkiego* wyznaje moralną bliskość z Jezusem. Z kolei Immanuel Kant wspomina Jezusa, określając go „Mistrzem Ewangelii” – archetypem najczystszej moralności.

Specyficznie do Chrystusa podchodzi Artur Schopenhauer, widząc w jego męce potwierdzenie swojej pesymistycznej wizji życia i legitymizację jego negacji. Nietzsche, choć będzie budował swą nową wizję nadczłowieka, choć poddaje krytyce chrześcijaństwo i snuje wizję nowego porządku, dla którego znakiem jest Antychryst, uznaje w Jezusie, mimo wszystko, sposób aktualizowania się i objawienia boskości. Z kolei praktycznie do Jezusa pochodzi John Stuart Mill, który podkreślając konieczność odniesień moralnych ludzkości do Chrystusa, za marginalny uznaje problem Jego bóstwa.

Dwudziestowieczni filozofowie również często sytuują zagadnienie odniesień do osoby Chrystusa w obszarze etyki. Max Scheler – twórca fenomenologicznej koncepcji miłości – będzie bronił wartości orędzia Ewangelii jako lepiej chwytającego specyfikę ludzkiej aktywności niż tezy o nietzscheańskim resentymencie moralnym. Uczennica Heideggera – Hanna Arendt – podejmuje refleksję nad oryginalną koncepcją przebaczenia, którą ukazuje Jezus z Nazaretu przez swoją akceptację śmierci i sam sposób umierania. Georg Santayana – reprezentując stanowisko agnostyczne – będzie akcentował wartość nauki o miłości, głoszonej przez proroka z Nazaretu, podkreślając przemawiające do współczesnego człowieka jej egzemplifikacje w postawie altruizmu i filantropii. John Rawls – filozof polityki w zaskakujący sposób będzie podkreślał konieczność uwzględnienia osoby Jezusa w życiu religijnym jako pośrednika, gdyż jest on „sposobem” objawienia przez Boga swojego imienia.

Chrystus w kontekście problematyki eschatologicznej to trzeci blok prezentowanych ujęć filozofii. Odpowiedź na kantowskie pytanie: „Czego się spodziewać?” można zinterpretować w czterech kluczach hermeneutycznych: 1) historycznym (przyszłość polityczna ludzkości); 2) teleologicznym (prześladowania i wyzwania jako bliska perspektywa przybliżania się Królestwa Bożego), 3) etycznym (nieśmiertelność jako postulat czystego rozumu); 4) religijnym (ludzkość ma nadzieję na życie wieczne, które wpływa z tajemnicy zmartwychwstania).

W tym bloku tematycznym jako pierwszy zostaje przedstawiony Blaise Pascal podkreślający zbawcze znaczenie cierpienia i śmierci Chrystusa, sytuując odniesienie do niego jako do „Boga wiary”, nie zaś „Boga filozofów”. Na biegunowo innym stanowisku stanie Paul d’Holbach. Jako zdeklarowany wróg chrześcijaństwa, Kościoła i zmartwychwstałego Chrystusa będzie głosił konieczność eliminacji jakichkolwiek związanych z Nim inspiracji w ludzkim życiu. Budujący ateistyczną antropocentryczną wizję świata Ludwigo Feuerbach stwierdzi, że wielkość cierpienia Chrystusa jest projekcją absolutnej wartości cierpienia, które człowiek będzie identyfikował z cierpieniem z miłości.

Współczesna filozofia sformułuje cały wachlarz niesprowadzalnych do siebie propozycji w związku z podejmowanym tematem. Niemiecki egzystencjalista – Karl Jaspers – będzie przede wszystkim oceniał wkład wydarzenia Jezusa w kształt kultury, która za Jego przyczyną przesiąknięta jest tematem Jego śmierci i zmartwychwstania. Ernst Bloch – filozof o sympatiach zdecydowanie marksistowskich – ofiarę śmierci Jezusa z Nazaretu

traktuje jako punkt wyjścia procesu rewolucyjnego i wolnościowego, którego nośnikiem w pewnej mierze jest chrześcijaństwo. Z kolei Robert Spaemann próbuje zmartwychwstanie Jezusa ukazywać jako wydarzenie historyczne, które ma znaczenie dla postępowania i mentalności jego naśladowców. Amerykański filozof polityki – Robert Nozick – wyrażać będzie swe wątpliwości co do absolutnych skutków odkupieńczych ofiary Jezusa dla ludzkości wobec winy za Holocaust Żydów w czasie II wojny światowej. Robert Swinburne – twórca współczesnej, całościowej teodycei i obrońca spójności teizmu – sens przyszłości ludzkości będzie upatrywał w fakcie zmartwychwstania Jezusa.

Jak w poprzednich częściach książki, tak i w tej, nie mogło zabraknąć przedstawicieli filozofii hiszpańskojęzycznej. Profesor Bonete Perales prezentuje trzech filozofów: Miguela de Unamuno – czyniący śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa gwarancją ludzkiej nieśmiertelności; Marię Zambrano – podejmującą problem „śmierci Boga” jako wydarzenia realizującego się w Jezusie – „ziarnie Boga upadłym w ziemię” i wydającym obfity plon; Juliána Maríasa – próbującego ukazać paralelność zmartwychwstania Chrystusa i człowieka ze względu na posiadanie przez tego ostatniego duszy nieśmiertelnej.

Każdy z myślicieli został przedstawiony w określonym porządku, który autor antologii konsekwentnie realizuje. Najpierw zebrane zostały podstawowe dane biograficzne wraz z kontekstem historyczno-ideowym, warunkującym poglądy filozofa. Kolejny etap prezentacji do ukazanie jego głównych idei filozoficznych z wyakcentowaniem interesujących w związku z tematem książki wątków dotyczących Jezusa z Nazaretu/Chrystusa. Całość wieńczy tekst źródłowy, reprezentowany dla danego autora. Struktura taka wydaje się być idealna dla dania czytelnikowi możliwie najpełniejszej panoramy poglądów filozoficznych, odnoszących się do „wydarzenia” Jezusa Chrystusa. Co więcej, stanowić może cenną pomoc do prowadzenia dyskusji, spotkań czy ćwiczeń z zakresu obejmującego publikację profesora z Salamanki tak na poziomie uniwersyteckim, jak i intelektualnych dyskusji filozoficzno-światopoglądowych.

Szczególnie cennym dla odbiorcy polskiego wydają się być opracowania dotyczące filozofów hiszpańskich – w naszej przestrzeni językowej stosunkowo mało znanych. Docenić należy umiejętność syntezy, klarowność języka, celność ocen oraz erudycję filozoficzną, którą autor zdradza recenzowanej pozycji. Proponowane przez niego teksty również okazują się być bardzo trafne – celnie korespondują z charakterystykami poglądów poszczególnych

przedstawianych filozofów. Są potwierdzeniem możliwości kontemplacji osoby Jezusa Chrystusa jako ostatecznej Prawdy (metafizyka), Drogi miłości (etyka) i pełni Życia i nadziei (filozofia historii i religii). Tym bardziej książka Enrique Bonete Peralesa wydaje się być godna polecenia, zwłaszcza w celu ubogacenia wykładów z zakresu filozofii religii i filozofii Boga.

Ks. Jarosław Babiński

Teresa Leonarda Kuniszewska MSF, *Pedagogia i apostołstwo błogosławionej Bolesławy Lament (1862-1946)*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2016, ss. 336.

Działalność ewangelizacyjna Kościoła jest nie tylko głoszeniem i czynieniem przykazania miłości Boga, ale jednocześnie także miłości bliźniego. „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody” – poleca Chrystus przed swym wniebowstąpieniem (por. Mk 16,15). To dzieło jest jednak jednocześnie związane ze zobowiązaniem świadectwa. Zresztą tych obu przykazań nie da się oddzielić czy rozdzielić. Wręcz wymagają one siebie wzajemnie, jakby pewien próbiez autentyczności.

Realizm przykazania miłości, spełniany przez konkretne osoby, a czasem i społeczności, nie jest tylko zwyczajnym, codziennym świadectwem wiary, ale niekiedy wręcz urasta do rangi heroizmu ewangelicznego. Staje się szczególnie czytelnym świadectwem i wyrazem autentyzmu osobowej wiary religijnej. W ten nurt wpisuje się także bł. Bolesława Lament, urodzona w Łowiczu dnia 3 lipca 1862 roku, założyciela Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny.

Książka jej poświęcona ukazała się jako 435 tom w serii „Źródła i monografie” KUL Jana Pawła II, a jednocześnie jako XXXVIII tom „Serii A: Studia” w cennej kolekcji „Biblioteka pedagogiczna”, Katedry Pedagogiki Porównawczej Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Autorka prezentowanego opracowania należy do Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny. Ma szerokie doświadczenie katechetyczne, socjoterapeutyczne i pedagogiczne. Także w Zgromadzeniu była przełożoną domów, dyrektorką przedszkoli, a także mistrzynią nowicjatu i junioratu.

Jest autorką licznych artykułów o Założycielce oraz wybitnym znawcą dziejów swego Zgromadzenia.

Omawiana książkę otwiera dedykacja z okazji rocznicy śmierci i beatyfikacji Bolesławy Lament (s. 3) oraz przedmowa ks. prof. dra hab. Edwarda Walewandra z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (s. 5-7). Natomiast zasadniczy korpus rozprawy stanowi wstęp (s. 9-15) i pięć rozdziałów, podzielonych z kolei na paragrafy, i to po trzy w każdym z nich.

Rozdział pierwszy opatrzone tytułem: „Ziemie polskie na przełomie XIX i XX wieku” (s. 17-54). Wskazano w nim na dzieje polityczne, ze szczególnym uwzględnieniem zaboru rosyjskiego. Scharakteryzowano też społeczny obraz ziem polskich. Ważnym elementem jest ukazanie polityki oświatowej władz zaborczych a później odrodzonej Rzeczypospolitej. Mimo wskazywanych trudności po roku 1918, autorka wskazuje, iż „z tymi i wieloma podobnymi trudnościami zdołano się w miarę szybko uporać” (s. 54).

„Życie i osobowość bł. Bolesławy Lament” to tematyka badawcza kolejnego rozdziału (s. 55-84). Podano interesujący, oparty na najnowszych badaniach, rys biograficzny. Dokonano charakterystyki sylwetki psychologicznej Błogosławionej. Wskazano na elementy intelektualne oraz duchowość Łowiczanki.

Trzeci rozdział studium T. L. Kuniszewskiej podejmuje zagadnienie: „Zgromadzenie Sióstr Misjonek Świętej Rodziny” (s. 85-132). Zrozumiałym jest wskazanie najpierw na początki organizacyjne i specyfikę zaproponowanej duchowości. Interesujące są, jak to określa sama autorka, „wartości wychowawcze” (s. 101). Wreszcie słowo klucz czy drogowskaz: Apostolstwo.

„Idee wychowawcze i opiekuńcze w działalności Zgromadzenia” prezentuje rozdział czwarty omawianego studium (s. 133-188). Dobrze, że wskazano najpierw na czynnik ludzki w wychowaniu. Zrozumiałym jest także podkreślenie wartości religijnych w wychowaniu. Wreszcie bardziej ogólne uwagi: „Teoria i praktyka wychowawcza w ujęciu bł. Bolesławy Lament” (s. 170).

Ostatni, piąty rozdział, nosi tytuł: „Obecność idei wychowawczych w ujęciu bł. Bolesławy Lament we współczesnej edukacji” (s. 189-229). Ukazano instytucje edukacyjne prowadzone przez Zgromadzenie. Scharakteryzowano współczesne metody wychowawcze. Podjęto także próbę opisanie działalności Zgromadzenia w odbiorze społecznym.

Całość treściowa książki zamyka zakończenie (s. 231-234). Dodano jeszcze wykaz skrótów (s. 235-236) i bibliografię, podzieloną na: I Dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła; II Źródła archiwalne; III Dokumenty Zgromadzenia; IV Literatura na temat Bolesławy Lament; V Opracowania;

VI Prasa; VII Pamiętniki; VIII Netografia (s. 237-269). Oczywiście, w ramach niektórych wspomnianych zbiorów dokonano dalszych systematyzacji.

Następne elementy uzupełniające to spis fotografii (s. 271-272) i sam zbiór fotografii w liczbie 49 (s. 273-312). Dodano jeszcze streszczenie w języku angielskim (s. 313-315) i w języku rosyjskim (s. 317-319). Ważnymi elementami są indeks osób (s. 323-329) oraz indeks nazw geograficznych i administracyjnych (s. 331-333).

Oto w bogactwie opracowań wydanych drukiem czy w postaci prac dyplomowych staje jeszcze jedno studium, które stało się podstawą nadania stopnia doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki. Zatem jeszcze jeden wątek prezentacji bł. Bolesławy Lament. Jak słusznie wskazuje ks. prof. E. Walewander: „Jest to biografia problemowa. Jej głównym przedmiotem jest wkład Błogosławionej w dzieło wychowania na przełomie XIX i XX w., ze szczególnym uwzględnieniem zaboru rosyjskiego, a następnie Polski już odrodzonej i okupacji podczas II wojny światowej” (s. 6). Jest to ważne poznawczo opracowanie z dziejów pedagogiki chrześcijańskiej, ważny przyczynek do dziejów myśli pedagogicznej i biografistyki edukacyjnej. Ta dyscyplina jest współcześnie stosunkowo modna i przeżywa swoją dynamikę badawczą. Jest to cenne dopowiedzenie dla lepszego poznania życia i działalności bł. Bolesławy Lament.

Jak wskazuje słusznie autor przedmowy: „Otrzymujemy do rąk studium zasługujące z pewnością na miano lektury ascetycznej, mającej w sobie coś z teologii duchowości, dziś modnej dziedziny” (s. 7). Mając na względzie drogę heroicznej doskonałości, faktycznie te elementy są także bardzo ważne w oglądzie pedagogiki i apostołstwa tej polskiej Błogosławionej. To wyjątkowa harmonia godna badań i praktykowania przez innych, a zwłaszcza przez Zgromadzenie Sióstr Misjonek Świętej Rodziny.

Można zauważyć, że w prezentowanym opracowaniu s. Teresy L. Kuni-szewskiej ukazane zostało współlistnienie i współdziałanie dwóch wiodących elementów formacji człowieka, tj. dostrzeżenie jego potrzeb i zarządzenie im w więzi z jego ewangelizacją, zwłaszcza oczekiwaną dziś nową ewangelizacją, tak mocno, wręcz profetycznie wskazywaną przez Jana Pawła II.

„W istocie książka – jak wskazuje autor przedmowy – mieści się w kilku kategoriach. Dominujący jest aspekt pedagogiczny. Jest to dzieło o pracy organicznej, często mało zauważanej, a dla naszego bytu narodowego nie mniej ważnej niż walka orężna” (s. 7). To znamiona bliskości z człowiekiem, które winny pokonywać liczne trudności, aby m.in. unicestwić procesy wychowawcze, zwłaszcza dzieci i młodzieży.

Owo antropologiczne nachylenie pedagogiki bł. Bolesławy Lament sprawia, iż przystaje ona do każdych okoliczności, miejsca i czasu. Ewangelia bowiem pozostaje zawsze najwłaściwszym źródłem wiedzy o człowieku i jego przeznaczeniu. Zatem wskazane propozycje wychowawcze nie straciły nic ze swej aktualności, a konieczne modyfikacje są tylko kosmetyką, z jednoczesnym twórczym wykorzystaniem najnowszych osiągnięć pedagogicznych.

Siostra Doktor wskazuje we wstępie swego studium: „Główną zasadą, jaką zastosowano w dysertacji, jest oparcie jej na źródłach w taki sposób, aby wydobyć z nich wszystkie wypowiedzi Bolesławy Lament z zakresu problematyki wychowawczej i odpowiednio jej uporządkować” (s. 13). To zadanie trudne, ale spełnione twórczo i odpowiedzialnie. W książce jawi się bowiem jeszcze bardziej pogłębiony namysł nad pedagogią, tym cenniejszy, że powiązany z apostołstwem.

Wskazanie w tytule książki i wielu miejscach szczegółowych analiz na apostołstwo jest ważną nowością refleksji nad życiem i działalnością bł. Bolesławy oraz założonym przez nią Zgromadzeniem. Słusznie pisze autorka: „Każdy chrześcijanin powołany jest do dawania świadectwa” (s. 123), a cóż dopiero powiedzieć o osobach życia konsekrowanego, tym bardziej gdy dotyczy to czynnego zgromadzenia. Zauważa także w zakończeniu: „Praca niniejsza jest próbą przedstawienia tych wartości, które miały wpływ na osobistą postawę Bolesławy Lament, a pośrednio również na postępowanie każdego człowieka” (s. 231). Szkoda, że nie dodano tutaj *expressis verbis*, iż także na całe Zgromadzenie oraz każdą misjonarkę! Słusznie pisze dalej s. T. L. Kuniszewska: „Autorka wydobyła wartości, które złożyły się na ukształtowanie osobowości jasnej w wierze względem Boga i serdecznie, życzliwie nastawionej do ludzi, zwłaszcza żyjących w niedostatkach czy zagrożeniach własnej tożsamości” (s. 231).

Chyba zbędne jest powtarzanie daty urodzenia bł. Bolesławy Lament, a może to w kontekście licznych wątpliwości, jakie jawiły się w przeszłości (s. 56, 58). W indeksie nazwisk jawią się pytania m.in. o konsekwencje podawania tytułu i stopni naukowych, skrótów: św., ks. czy o., a także skrótów zakonnych. Dziwne jest zestawienie opisów „Hlond August” (s. 323) i „Wyszyński Stefan” (s. 329). Z kolei w indeksie nazw występuje ZSRS, a brak ZSRR (s. 27, 38, 333), NKWD (s. 27, 332) czy Kongresówka (s. 31, 332) oraz wielu innych określeń.

W wykazie skrótów dziwnie brzmi „GE” (s. 235), zwłaszcza w kontekście bibliografii, gdzie aż są dwa wskazania (s. 237). Pytanie także, dlaczego autorka nie korzysta z nowego przekładu na język polski dokumentów Vaticanum II.

Także pytanie o nową edycję *Katechizmu Kościoła Katolickiego* (s. 237). Wykaz nauczania papieskiego prezentuje zupełną dowolność, brak zasad opisu, niekonsekwencji i wiele błędów (s. 237-238). To oczywiście rzutuje także negatywnie na przypisy. Można odnieść wrażenie, że autorka ulegała wskazaniom współczesnej elektroniki, a nie naukowej docieklivości i tak potrzebnej staranności. To także dotyczy licznych opisów bibliograficznych w bloku opracowania (np. s. 246-247). Dziwny jest zestaw netografii i opis poszczególnych pozycji, konsekwencje zasad albo wręcz ich zupełny brak (s. 268-269).

Cennym i interesującym materiałem poglądowym są załączone fotografie. To szczególnie czytelny obraz Założycielki i dynamiki rozwoju Zgromadzenia. To wielkie bogactwo pedagogiczne i apostołskie w duchu charyzmatu bł. Bolesławy.

Bogactwo zestawionej bibliografii wskazuje, że Zgromadzenie dba o gromadzenie materiałów związanych z Założycielką i dziejami tej wspólnoty. To ważny element tożsamości i świadomości korzeni oraz dynamiki czynionych współcześnie dzieł, i to w tak różnych zakątkach świata w podejmowanej pracy pedagogicznej i zwłaszcza apostołskiej.

Warto pamiętać, że „wartość pedagogicznej i wychowawczej myśli Bolesławy Lament zawarta jest w dotychczasowym dorobku pedagogicznym całego Zgromadzenia Sióstr Misjonarek, w życiu każdej siostry misjonarki jako nauczycielki, przedszkolanki czy katechetki, a także w życiu osób święckich, współpracujących ze Zgromadzeniem w jego dziele oświatowym i pedagogicznym” (s. 234). Dobrze, że autorka to podkreśla, a jak należy sądzić jest także tego świadoma i widzi to przesłanie dla siebie.

„Na koniec trzeba zauważyć – jak pisze s. Teresa L. Kuniszewska – i mocno podkreślić pozytywny odbiór społeczny i aktualność charyzmatu wychowawczego i ekumenicznego troski bł. Bolesławy Lament o jedność w działalności pedagogicznej jej duchowych córek, obecnych już od wielu lat na różnych kontynentach” (s. 229). Ważne, że to orędzie Błogosławionej jest realnym świadectwem, i to bardzo potrzebnym w pedagogii i apostołstwie, które ma swe fundamenty chrześcijańskie, a więc w Ewangelii.

Bolesława Lament nie jest tylko w Kościele konkretną osobą, choć to jest bardzo ważne i podstawowe w realiach życia osobowej wiary, ale jako Błogosławiona stanowi jednocześnie pewne znamię chrześcijańskiego życia, pewien szerszy model odpowiedzi na powołanie. Ono zaś w Ewangelii ma swe fundamentalne i ogólnie wiążące wskazania, które przekraczają realia ziemskiego pielgrzymowania, bo dotykają realiów zbawczych.

KRONIKA WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO LPIEC – GRUDZIEN 2016 r.

I WYDARZENIA NAUKOWE NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM

1. W dniach **19-21 września** odbył się I Kongres Teologii Praktycznej zorganizowany przy udziale Polskiego Stowarzyszenia Pastoralistów, Stowarzyszenia Katechetów Polskich i Stowarzyszenia Homiletów Polskich. Kongresowi towarzyszyło hasło *Polska krajem misyjnym? 1050 lat po przyjęciu chrześcijaństwa w Polsce*. Pierwszego dnia odbyły się dwie sesje, których wspólną płaszczyzną refleksji naukowej było słowo *widzieć*. W sesji pierwszej wystąpili: prof. dr hab. Stanisław ROSIK (UWr), *Od świętego gaju do winnicy Pańskiej... Działalność misyjna i duszpasterska na etapie zaszczipiania chrześcijaństwa w Polsce i na Pomorzu (X-XIII wiek)* oraz ks. prof. dr hab. Kazimierz PANUŚ (UPJPII), *„Kościół przyniósł Polsce Chrystusa” (św. Jan Paweł II). Rola kaznodziejstwa w chryścianizacji Polski*. W czasie drugiej sesji Kongresu prelekcje wygłosili: bp prof. UKSW dr hab. Wojciech OSIAŁ, *Pomiędzy katechezą w parafii a szkolnym nauczaniem religii. Z historii katechizacji dzieci i młodzieży w Polsce (XVI-XX wiek)* oraz ks. prof. dr hab. Adam Przybecki (UAM), *W poszukiwaniu drogi. Między dziś i jutro Kościoła w Polsce*. Drugiego dnia obrad kongresowych kierunek refleksji naukowej wyznaczało słowo *oceniać*. Rozpoczęła go trzecia sesja ogólna, na której z referatem wystąpił o. prof. dr hab. Andrzej Potocki OP (UW), *Nasz kraj misyjny między „dziś” i „jutro”*. Po niej miały miejsce sesje i dyskusje w grupach tematycznych. Sympozjum pierwsze *Duszpasterstwo dzieci*, prowadzący – ks. prof. KUL dr hab. Marian ZAJĄC, prelegenci: dr Aneta RAYZACHER-MAJEWSKA

(UKSW), ks. prof. KUL dr hab. Paweł MAKOSA, dr Jolanta KUROSZ (UAM) oraz ks. dr hab. Hubert ŁYSY (UO); relator – ks. prof. KUL dr hab. Paweł MAKOSA. Sympozjum drugie *Duszpasterstwo młodzieży*, prowadzący – ks. prof. dr hab. Zbigniew MAREK SJ (Akademia Ignatianum), prelegenci – ks. prof. dr hab. Adam KALBARCZYK (UAM), ks. prof. dr hab. Wojciech CICHOSZ (UMK) oraz ks. prof. KUL dr hab. Andrzej KICIŃSKI; relator – ks. dr Jarosław KOWALCZYK. Sympozjum trzecie *Duszpasterstwo dorosłych*, prowadzący – ks. prof. dr hab. Stanisław DYK (KUL), prelegenci – ks. prof. dr hab. Kazimierz MISIASZEK (UKSW), ks. dr Sławomir PŁUSA (KUL) oraz o. dr hab. Marek FIAŁKOWSKI (KUL); relator – ks. dr hab. Leszek SZEWCZYK (UŚ). Sympozjum czwarte *Duszpasterstwo starszych i chorych*, prowadzący – ks. prof. UAM dr hab. Mieczysław POLAK, prelegenci: ks. dr Roman CEGLAREK (WSD Częstochowa), ks. prof. UPJPII dr hab. Henryk SŁAWIŃSKI oraz ks. prof. dr hab. Wiesław PRZYGODA (KUL); relator – ks. prof. PWT Wrocław dr hab. Bogusław DROŻDŻ. Popołudniu w ramach kongresu miały miejsce spotkania poszczególnych stowarzyszeń naukowych, a wieczorem koncert orkiestry Sinfonia Varsovia. Trzeci dzień konferencji skupiony został wokół słowa *działać*. W tym kierunku zmierzały wystąpienia uczestników dwóch ostatnich sesji. W sesji czwartej swoje referaty wygłosili: ks. prof. UKSW dr hab. Tomasz WIELEBSKI, *Nawrócenie pastoralne i duszpasterstwo misyjne w Polsce* oraz bp prof. KUL dr hab. Wiesław ŚMIGIEL, *Planowanie duszpasterskie w kontekście współczesnych wyzwań*. W piątej sesji miały miejsce sprawozdanie z sesji tematycznych z dnia poprzedniego oraz dyskusja podsumowująca obrady kongresu.

2. Dnia **30 września** Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UW, Instytut Dialogu Kultury i Religii WT UKSW zorganizowały na UKSW konferencję naukową pod tytułem: *Bilad as-Sudan. Polityka a kultury*. W sesji pierwszej *Archeologia Sudanu* referaty wygłosili: prof. US dr hab. Karol PIASECKI, *Związki dawnej ludności subsaharyjskiej ze Śródziemnomorzem i Europą. Wybrane aspekty antropologiczne*; dr Henryk PANER (Muzeum Archeologiczne w Gdańsku), *Nowe południowe granice królestwa Kermy w świetle wyników badań ekspedycji gdańskiej (GAME) na pustyni Bayuda*; mgr Daniel GAZDA (Fundacja Ureusz), *Powstanie Imperium Kusz w VIII w. p.n.e. – problematyka polityczna i militarna*; mgr Katarzyna MICH (UKSW), *Problem zakorzenienia chrześcijaństwa w lokalnej kulturze Nubii a język*

liturgii Kościoła nubijskiego. W sesji drugiej *Problemy i wyzwania Sudanu Południowego* wystąpili: Julia PRUS, *O samozwańczym proroku Nuerów – garść impresji z terenu (wprowadzenie do dyskusji)*; prof. dr hab. Ryszard VORBRICH (UAM), *Trzy wymiary organizacji społeczno-politycznej Nuerów (Sudan Południowy)*, mgr Jędrzej CZEREP (UKSW), *Rada Starszych Dinka – równoległy rząd Południowego Sudanu?*; dr Krystyna KAMIŃSKA (AH Pułtusk), *Kilka uwag o sytuacji na pograniczu ówczesnego Sudanu i Republiki Środkowoafrykańskiej w ostatniej dekadzie XX wieku z pozycji quasi-insidera*; dr hab. Joanna BAR (UP Kraków), *Przystąpienie Republiki Sudanu Południowego do Wspólnoty Wschodnioafrykańskiej (East African Community, EAC): geneza i przebieg procesu akcesyjnego*; dr Konrad CZERNICHOWSKI (UMCS), *Aksesja Sudanu Południowego do Wspólnoty Wschodnioafrykańskiej (EAC) – potencjalne skutki*; dr Mariusz DRZEWIECKI (PAN), *Zatrzymać najdłuższą rzekę Afryki. Konsekwencje archeologiczne projektów zarządzania wodami Nilu*. W ramach trzeciej sesji zatytułowanej *Varia* wystąpili: prof. dr hab. Nina PAWLAK (UW), *Wspólny obszar kulturowy Afryki Zachodniej w świadectwach językowych*; prof. UW dr hab. Maciej ZĄBEK, *Z historii współczesnej polityki ochrony uchodźców w Sudanie (od dekolonizacji do poł. lat 80. XX wieku)*; Wojciech TROJAN (UNHCR, Hargeisa), *Pomiędzy pokojową operacją hybrydową ONZ a ADATEM*; dr hab. Maciej KURCZ (UŚ), *Derwisze z Hamad el Nil. Rytuał jako komentarz, krytyka i celebrowanie Codzienności*; ks. prof. dr hab. Jarosław RÓŻAŃSKI OMI (UKSW), *Mahdi i mahdija a misjonarze i misje katolickie w relacji kombonianina Josefa Ohrwaldera*; Marta DOMOCHKO (Lwowski Uniwersytet Narodowy aktualnie im. Iwana Franki), *Factors, that influence the formation of the foreign policy priority of South Sudan*.

3. W dniu **5 października** w Auli Muzycznej UKSW odbyła się II Ogólnopolska Konferencja Naukowa *STOP MOWIE NIENAWIŚCI W SIECI. Hejting i trolling w komunikacji społecznej w internecie*, zorganizowana przez Katedrę Public Relations i Komunikacji Marketingowej WT UKSW, Koło Naukowe Studentów i Doktorantów Public Relations w Social Media oraz Sekcja Naukowo – Badawcza Koła Naukowego Studentów IEMiD UKSW. Jej otwarciem dokonał prodziekan Wydziału Teologicznego UKSW, ks. dr Jarosław SOBKOWIAK. W następnej kolejności głos zabrali goście specjaliści – mgr Maciej KĘPKA, (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę), *Przeciwdziałanie hejtingowi i trollingowi w internecie – programy i działania Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę*; mgr Eryk MISTEWICZ (Instytut Nowych

Mediów), *Dekalog antyhejtera*. W pierwszej części konferencji moderowanej przez prof. UKSW dr hab. Monikę PRZYBYSZ wystąpili: dr Marek ROBAK (UKSW), *Hejt czy nie hejt? Jak zmierzyć emocje w internecie*; dr Piotr JAKUBOWSKI (UKSW), „*Polska Mariuszem narodów*”. *O patogenezie wrażliwości społecznej*; mgr Urszula PODRAZA (UJ), *Hejt jako zagrożenie wizerunku i pozycji rynkowej firm*; mgr Paweł TRZASKOWSKI (UW),

Nie sposób dialogować z pięścią – hejt a komunikacja; prof. UKSW dr hab. Monika Przybysz, *#CzarnyProtest w sieci nienawiści*. Kolejną część stanowiły dwa równoległe panele. Pierwszy poprowadził ks. prof. UKSW dr hab. Józef KŁOCH. Udział w nim wzięli: prof. UKSW dr hab. Józef KŁOCH, *Spotkanie papieża Franciszka oraz patriarchy Cyryla w narracji użytkowników Twittera*; mgr Anna KŁUDKOWSKA (UMK), *Pseudoanoniowość w Sieci – trolling w literze prawa*; dr Klaudia CYMANOW-SOSIN, dr Katarzyna DRĄG (UPJPII), *Obraz Ukraińców w nowych mediach – zróżnicowane formy zagrożenia*; mgr Danuta KALINOWSKA (UWM), *Język nienawiści a regulacje prawne obowiązujące w Polsce*; mgr Karolina SŁOJEWSKA (UKSW), *Reakcje użytkowników Twittera na wiadomość o wypadku z udziałem prezydenckiej limuzyny*; mgr Marcin MIŁKO (Collegium Civitas w Warszawie, UKSW), *Hejting-Trolling-Coaching. Obraz „kolcza” i trenera w internecie*. Prowadzącym drugi panel był dr hab. Michał WYROSTKIEWICZ (KUL). Wzięli w nim udział: mgr lic. Marta BRZEZIŃSKA-WALESZCZYK (UKSW), *Granica pomiędzy krytyką a hejtem. Próba odpowiedzi na podstawie reakcji użytkowników Twittera na manipulację w programie Tomasa Lisa*; mgr Tomasz KASPRZAK (UAM), *Reklama polityczna czy mowa nienawiści? Przykład węgierskiej kampanii referendalnej dotyczącej przyjmowania kwot uchodźców*; dr Rafał CEKIERA (UŚ), *Terroryści, tchórze i lenie – konstruowanie wizerunku uchodźców za pomocą memów internetowych*; mgr Andrzej KLUCZKOWSKI (KUL), *Mowa nienawiści w polityce*; lic. Klaudia CHALCZYŃSKA (UŁ), *O migrantach w komentarzach użytkowników polskich, bułgarskich i słoweńskich portali informacyjnych*; Łukasz PIĄTKOWSKI (UAM), *Coming out – homophobia – heteronorma – mowa nienawiści wobec osób homoseksualnych w internecie*. Kolejnym etapem obrad były sesje równoległe. Pierwszą poprowadził mgr lic. Piotr WAJS (UO). Wystąpili w niej: mgr Grzegorz FURGAŁ (UW), *Hejting i trolling w prawniczym internecie*; mgr Michał GRUDECKI (UŚ), *Prawnokarne konsekwencje hejtingu internetowego*; mgr lic. Piotr WAJS (UO), *Hejting i trolling w kontekście kanonów 1364 i 1369 Kodeksu Prawa Kanonicznego*; Paweł APTOWICZ (UWM),

Krytyka a hejting w internecie. Kwalifikacja prawna zachowań w sieci oraz rozważania na temat ochrony dóbr osobistych jednostki w polskim porządku prawnym; Monika PIEKARSKA (UWM), *Procedury dochodzenia roszczeń wynikających z hejtu internetowego*; Aleksandra JUSTKA (UMK), *Dzieci w sieci – zwalczanie mowy wśród najmłodszych internautów*. Drugą sesję poprowadził mgr Tomasz KNECHT (UKSW), w ramach której wystąpili: mgr lic. Ewa Łaskarzewska (KUL), *Edukacja medialna szansą na przeciwstawienie się hejtingowi i trollingowi w komunikacji społecznej*; lic. Agnieszka Anna SOBIK (UAM), *Homonienawiść w cyberprzestrzeni*; mgr Małgorzata POSYŁEK (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), *Nienawiść w dyskursie politycznym w środowisku wirtualnym*; mgr Tomasz KNECHT (UKSW), *Problematyka mowy nienawiści w sieci na podstawie wybranych przykładów z programów edukacyjnych skierowanych do uczniów i nauczycieli*; mgr Małgorzata GÓRECKA (UW), *Obraz polskiego hejtera*; Bartosz Pietrzyk (UMCS), *Spoleczność YouTuberów w dobie mowy nienawiści: #roastyourselfchallenge*. Po przerwie odbyły się kolejne sesje równoległe. Pierwszą z nich poprowadziła dr Alina GUT (UKSW), a wystąpili w niej: dr Alina GUT (UKSW), *Islamofobia a islamizacja*; mgr Adam MATEUSZUK (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach), *Między wolnością słowa a mową nienawiści*; Magda BORYSŁAWSKA (UW), *Związki antysemityzmu i homofobii. Podobieństwa strategii wykluczenia w Sieci*; lic. Paulina RYFA (UKSW), *Granica między hejtowaniem a konstruktywną krytyką w Sieci*; lic. Agata SIEMIĄTKOWSKA (SGGW), *Cyberkultura- komunikacyjne aspekty wirtualnej przestrzeni. Hejting i trolling jako łamanie zasad netykiety*. Ostatnią sesję poprowadziła mgr Karolina SŁOJEWSKA (UKSW), zaś wystąpili w niej: mgr Małgorzata GÓRECKA (UW), *Mowa nienawiści w polskich kobiecych serwisach internetowych na przykładzie serwisu polki.pl – największego serwisu kobiecego w Polsce*; mgr Karolina PODLEWSKA (UKSW), *Język nienawiści jako sposób na świadome kształtowanie tożsamości marki w internecie na wybranych przykładach*; mgr Agnieszka SIARKIEWICZ (UKSW), *Spór o aborcję w obrazach. Co zostaje po manifestacjach zwolenników i przeciwników aborcji?*; mgr Klaudia ROSIŃSKA (UKSW), *Zjawisko hejtingu wśród młodzieży oraz sposoby przeciwdziałania*; lic. Kamil Niedbała (UKSW), *Anatomia hejtu w internecie*.

4. W dniach **16 – 17 listopada** odbyła się konferencja *200 lat teologii uniwersyteckiej w Warszawie* zorganizowana przez Uniwersytet Kardynała

Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Chrześcijańską Akademię Teologiczną w Warszawie pod patronatem honorowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy. W skład Komitetu honorowego weszli: kardynał Kazimierz NYCZ, Arcybiskup Metropolita Warszawski; Metropolita prof. dr hab. SAWA (Michał HRYCUNIAK), Zwierzchnik Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego; bp Jerzy SAMIEC, Zwierzchnik Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego w RP, Prezes Polskiej Rady Ekumenicznej; bp prof. dr hab. Wiktor WYSOCZAŃSKI, Zwierzchnik Kościoła Polskokatolickiego w RP; dr Jarosław GOWIN, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego; prof. dr hab. Hanna GRONKIEWICZ-WALTZ, Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy; bp prof. dr hab. Andrzej Franciszek DZIUBA, Przewodniczący Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski; ks. prof. dr hab. Tadeusz DOLA, przewodniczący KNT PAN; dr hab. Marcin PAŁYS, prof. UW, Rektor UW; ks. prof. dr hab. Stanisław DZIEKOŃSKI, Rektor UKSW; ks. dr hab. Bogusław MILERSKI, prof. ChAT, Rektor ChAT. Konferencję otworzył Rektor UKSW ks. prof. dr hab. Stanisław DZIEKOŃSKI, po czym miało miejsce historyczne, wspólne posiedzenie Rad Wydziałów Teologicznych (UKSW i ChAT) zakończone przyjęciem wspólnej deklaracji *200 lat teologii uniwersyteckiej w Warszawie*. Po przerwie, w trakcie której odbyła się konferencja prasowa, rozpoczęła się pierwsza sesja konferencji, którą poprowadził dr hab. Jerzy OSTAPCZUK, prof. ChAT (Dziekan Wydziału Teologicznego ChAT). W jej trakcie wystąpili: ks. prof. dr hab. Roman BARTNICKI (UKSW), *200 lat instytucji i struktur teologii uniwersyteckiej w Warszawie*; o. prof. dr hab. Jacek SALIJ, *Krótkie spojrzenie na warszawską teologię katolicką w ostatnich dwustu latach*; prof. dr hab. Karol KARSKI (ChAT), *Od izolacji do dialogu. Nielatwa droga do współpracy ekumenicznej warszawskich wydziałów teologicznych*. Drugiej sesji przewodniczył bp prof. dr hab. Jerzy PANKOWSKI (Prorektor ChAT). Swoje wykłady wygłosili wówczas: ks. prof. dr hab. Jerzy BAGROWICZ (UMK), *Teologia w kontekście universitatis scientiarum. W trosce o tożsamość i dialog*; ks. dr hab. Henryk OLSZAR (UŚ), *Powiązania Katowic z teologią uniwersytecką w Warszawie*; ks. prof. dr hab. Paweł BORTKIEWICZ (UAM), *Wkład środowiska ATK w rozwój nauki teologii moralnej. Refleksja i świadectwo*. Na zakończenie pierwszego dnia konferencji z recitalem fortepianowym wystąpiła Agata HOŁDYK. Pierwszy dzień konferencji odbył się w auli Jana Pawła II w UKSW. W drugim dniu obrady kontynuowano w siedzibie ChAT-u. Odbywającą się 17 listopada trzecią sesję konferencyjną moderował

prof. dr hab. Eugeniusz SAKOWICZ (UKSW), w ramach której wystąpili: bp dr hab. Marcin HINTZ, prof. ChAT, *Badania w zakresie teologii systematycznej w Wydziale Teologii Ewangelickiej UW i w ChAT*; ks. dr Doroteusz SAWICKI i ks. dr Andrzej BACZYŃSKI (ChAT), *Studium teologii prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego w służbie nauki i Kościoła*; dr hab. Borys PRZEDPEŁSKI, prof. ChAT, *Badania w zakresie teologii starokatolickiej w ChAT*. Wieńcząca obrady czwarta sesja została poprowadzona przez ks. prof. dr hab. Piotra TOMASIKA (Dziekana Wydziału Teologicznego UKSW). W tej części wystąpili: bp prof. dr hab. Andrzej F. DZIUBA (Przewodniczący Rady Naukowej KEP), *Teologia – ciągle w drodze*; ks. dr hab. Bogusław MILERSKI, prof. ChAT (Rektor ChAT), *Teologia między normatywnością konfesyjną, metodologiczną interdyscyplinarnością i wolnością badań naukowych*.

5. W dniu **22 listopada** odbyło się sympozjum *Muzyka w liturgii*. Otwarcia sympozjum dokonał ks. prof. dr hab. Piotr TOMASIK, Dziekan Wydziału Teologicznego UKSW. Słowo wprowadzające w tematykę sympozjum wygłosił ks. prof. dr hab. Jacek NOWAK (UKSW). W trakcie sympozjum wystąpili: ks. prof. dr hab. Andrzej FILABER (PWT Warszawa), *Duch muzyki w liturgii*; ks. dr hab. Tadeusz BRATKOWSKI, (Uniwersytet Rzeszowski), *Śpiew liturgiczny według papieża Benedykta XVI*; ks. dr Dariusz SMOLAREK (KUL), *Funkcja i znaczenie chóru w liturgii*; prof. dr hab. Włodzimierz WOŁOSIUK (ChAT), *Śpiew polifoniczny w liturgii prawosławnej*; ks. prof. dr hab. Stanisław ARASZCZUK (PWT Wrocław), *Miejsce wykonywania śpiewu podczas celebracji liturgicznej*; ks. prof. dr hab. Jacek NOWAK (UKSW), *Apostolski wymiar muzyki i śpiewu liturgicznego*. Obrady sympozjalne zakończyła dyskusja i podsumowanie.

6. W dniu **23 listopada** w Auli Muzycznej UKSW odbyła się Debata UKSWordzka *Natura – rozum – wolność*. Nad tak postawionym problemem antropologicznym debatowali: ks. prof. dr hab. Andrzej SZOSTEK, ks. prof. UKSW dr hab. Józef KLOCH oraz dr Marek ROBAK (UKSW). Całość dyskusji poprowadzili dr Katarzyna FLADER-RZESZOWSKA (UKSW) oraz ks. dr Jarosław SOBKOWIAK (UKSW).

7. W dniu **1 grudnia** odbyła się VII Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa z cyklu Wokół Rodziny zatytułowana *Każdy dom jest kandelabrem (Amoris Laetitia 8). Rodzina w dobie przemian*. Otwarcie

konferencji dokonała prof. UKSW dr hab. Anna FIDELUS, Prorektor UKSW. Wykład inauguracyjny wygłosił ks. prof. dr hab. Jan PRZYBYŁOWSKI. Sesję pierwszą, której hasło brzmiało *Rodzina w Bożym zamyśle i nauczaniu Kościoła*, poprowadził ks. mgr lic. Piotr OCHOTNY. W jej trakcie wystąpili: ks. prof. dr hab. Bronisław MIERZWIŃSKI (UKSW), *Małżeństwo i rodzina w Bożym planie stworzenia i odkupienia człowieka*; ks. prof. UMK dr hab. Zbigniew ZAREMBSKI, *Bogactwo nauczania Kościoła o małżeństwie i rodzinie*; mgr Agata RUJNER (UKSW), *Małżeństwo jako odpowiedź na Boże powołanie a problem decyzji nieodwołalnej*; mgr Jolanta CZARZASTA (UKSW), *Struktura rodziny w tradycji i teologii Starożytności*; mgr Jolanta GAJEWSKA (UAM), *Boży zamysł na rodzinę w świetle źródeł prawnych i ikonograficznych*; mgr Justyna SŁOWIŃSKA (UKSW), „*Słowo Boże jako towarzysz drogi dla rodzin*” (AL 22) – *wzwanie z J 15,13 i 1 Kor 13,4-7 wobec współczesnych przemian antropologiczno-kulturowych w nauczaniu Papieża Franciszka*. Drugą sesję, *Współczesne modele „rodziny”*, poprowadził mgr lic. Kamil BOMBER, w ramach której wystąpili: ks. prof. dr hab. Władysław MAJKOWSKI (UKSW), *Rodzina dzisiaj: wybrane aspekty zmian*; o. dr Grzegorz ZAKRZEWSKI OSPPE (WSD Ojców Paulinów), *Co dalej z małżeństwem? Co dalej z rodziną? Przemiany form życia małżeńsko-rodzinnego w świadomości nupturientów*; dr Karolina ŚWIRSKA-CZALBOWSKA (UKSW), *Kryzys demograficzny w Polsce jako kryzys rodziny*; mgr Tomasz KASPRZAK (UAM), *Rodzina czeska na początku XXI wieku. Charakterystyka socjologiczna wybranych trendów w zakresie jej przemian*; mgr lic. Edyta DZWONKOWSKA (UKSW), *Model rodziny promowany w serialach paradokumentalnych w Polsce*. Sesję trzecią zatytułowaną *Towarzystwo rodzinie 1. Pierwsze lata życia małżeńskiego 2. Sytuacje trudne i nieprawidłowe* prowadziła mgr lic. Mira JANKOWSKA. W jej trakcie wystąpili: ks. dr hab. Grzegorz PYŻLAK (KUL), *Troska o małżeństwa w pierwszych latach po ślubie*; ks. dr hab. Andrzej PRYBA MSF (UAM), *Ewangelizacja rodziny i poprzez rodziny zasadniczym celem działalności duszpasterskiej*; mgr Monika BROŻEK (UAM), *Płciowość w kryzysie. Poradnie rozpoznawania płodności w towarzystwie małżonkom w sytuacjach kryzysowych w pierwszych latach po ślubie*; mgr Angelika WIECH (UKSW), *Pracoholizm zagrożeniem dla rodziny*; mgr Paulina TRĘBICKA (UKSW), *Śmiać się czy płakać? Związek humoru współmałżonka ze stażem małżeńskim i jakością związku*; mgr Katarzyna STĘPKOWSKA (UKSW), *Współczesna rodzina w sieci uzależnień*; mgr Anna ZIMNY (UKSW), *Aktualność i nowość – Nauczanie adhortacji*

Familiaris Consortio oraz *Amoris Laetitia* w aspekcie troski Kościoła o osoby żyjące w związkach niesakramentalnych. Podsumowania konferencji dokonał ks. mgr lic. Piotr OCHOTNY (Prezes KN Teologii Pastoralnej).

8. W dniu **3 grudnia** odbyła się Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa *Wokół sprawiedliwości w Biblii* zorganizowana przez Instytut Nauk Biblijnych WT UKSW oraz Koło Naukowe Doktorantów Bibliistyki UKSW. Otwarcia i wprowadzenia w tematykę konferencji dokonała dr hab. Anna KUŚMIREK, prof. UKSW. W trakcie obrad konferencyjnych wystąpili: mgr Grzegorz BOBORYK (ChAT), *Starotestamentowe pojęcie sprawiedliwości*; mgr lic. Ewa SKÓRA (UKSW), *Sąd Boży nad Adamem i Ewą*; mgr Joanna MIELCZAREK (UKSW), *Czy Bóg w Księdze Hioba jest Bogiem sprawiedliwym?*; mgr Andrzej KOSIŃSKI (UKSW), *Pożądanie Bożej sprawiedliwości*; mgr lic. Mateusz KRAWCZYK (UKSW); Δίκαιος w *Mdr 1-5. Idea sprawiedliwości, jednej z czterech cnót kardynalnych, jako porządkująca strukturę pierwszych rozdziałów Księgi Mądrości*; ks. mgr Mateusz NYCZ (UKSW) *Sprawiedliwość w 1 Mch*; mgr lic. Tomasz JAREMKO (PWT, Wrocław), *Czy można ubrać się w sprawiedliwość? Ἐνδύειν δικαιοσύνην w Septuagincie*; mgr lic. Katarzyna KOZERA (UKSW), *Obraz Józefa w Mt 1,19 – na czym polegała sprawiedliwość oblubieńca NMP*; ks. mgr Piotr KOSAKOWSKI (UPJPII), *Wezwanie do przyjęcia i udziału w sprawiedliwości Bożej. Egzegeza i interpretacja tekstów Mt 5,20 i Rz 10,4*; mgr Anna KRAWCZYK (UW), *Artystyczne środki wyrazu Sadu Ostatniego z Ludwigskirche w Monachium w służbie idei sprawiedliwości*. Obrady zakończyła dyskusja podsumowująca.

9. W dniu **2 grudnia** odbyła się Ogólnopolska konferencja misjologiczna *Jan Paweł II w Ameryce Środkowej*. Otwarcia konferencji dokonał ks. prof. UKSW dr hab. Tomasz WIELEBSKI, Prodziekan Wydziału Teologicznego, a następnie słowo do uczestników konferencji skierował Enrique ZARAK – Ambasador Republiki Panamy. W ramach konferencji wystąpili następujące prelegenci: dr Alicja FIJAŁKOWSKA (CESLA), *Kontekst polityczno-społeczny pielgrzymek Jana Pawła II do Ameryki Środkowej*; ks. prof. UKSW dr hab. Zdzisław STRUZIK (UKSW, Instytut Papieża Jana Pawła II), *Tematyka nauczania Jana Pawła II podczas pielgrzymek do Ameryki Środkowej*; ks. dr hab. Andrzej PIETRZAK (KUL), *Ubodzy w nauczaniu św. Jana Pawła II w Ameryce Łacińskiej*; ks. dr Marek SZYMULA (PWT), *Heroiczność wiary ludzi Kościoła w Ameryce Środkowej*; ks.

dr hab. Tomasz SZYSZKA (UKSW), *Nauczanie Jana Pawła II o kulturach autochtonicznych w kontekście pielgrzymek do krajów Ameryki Środkowej*. W trakcie konferencji odbył się krótki pokaz filmów. Ostatnim punktem obrad była dyskusja podsumowująca.

10. W dniu **16 grudnia** odbyła się konferencja *Wyzwania duszpasterstwa młodzieży w Polsce po Światowych Dniach Młodzieży*, zorganizowana przez Wydział Teologiczny UKSW oraz Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC. Otwarcie konferencji dokonał ks. prof. dr hab. Piotr Tomasik, Dziekan Wydziału Teologicznego UKSW. W pierwszej sesji zatytułowanej *Prezentacja wyników badań* wystąpili: dr hab. Marek RYMSZA, *Polska młodzież po transformacji*; mgr Sławomir NOWOTNY, *Metodologia oraz zakres badań ŚDM*; dr Sławomir MANDES, *Wzory wiary młodych Polaków*; dr Maria ROGACZEWSKA, *Motywacje religijnego zaangażowania oraz oczekiwania młodzieży po ŚDM* oraz ks. dr Wojciech SADŁOŃ SAC, *Duszpasterstwo młodzieży w Polsce w perspektywie ŚDM*. W dalszej części w prelekcją *Teologiczne podstawy duszpasterstwa młodzieży* wystąpił ks. prof. dr hab. Tadeusz PANUŚ (UPJPII), o czym odbył Panel dyskusyjny z udziałem: bp. Damiana MUSKUSA OFM (Komitet Organizacyjny ŚDM Kraków 2016), o. prof. dr hab. Andrzeja POTOCKIEGO OP (UW), ks. prof. dr hab. Krzysztofa PAWLINY (PWT), dr hab. Wioletty SZYMCZAK (KUL), ks. Emila PARAFINIUKA (Dyrektor Krajowego Biura Organizacyjnego ŚDM). Podsumowania obrad oraz zamknięcia konferencji dokonał ks. prof. UKSW dr hab. Tomasz WIELEBSKI, Prodziekan Wydziału Teologicznego UKSW.

II. STOPNIE I TYTUŁY NAUKOWE UZYSKANE NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM

1. Tytuł naukowy profesora nauk teologicznych

Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja DUDY z dnia 9 sierpnia 2016 r. tytuł naukowy profesora nauk teologicznych otrzymał **ks. dr hab. Witold KAWECKI**.

Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja DUDY z dnia 22 września 2016 r. tytuł naukowy profesora nauk teologicznych otrzymał **ks. dr hab. Janusz LEMAŃSKI**.

2. Stopień naukowy doktora habilitowanego teologii uzyskali:

ks. dr Krzysztof SIWEK

Honor sprawiedliwego i wstyd bezbożnego w antropologicznokulturowej interpretacji Mdr 1-5

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Janusz KRĘCIDŁO, UKSW
ks. dr hab. Artur MALINA, UŚ
ks. prof. dr hab. Bogdan PONIŻY, UAM

Data uchwały o nadaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego 24 października 2016 r.

Celem rozprawy habilitacyjnej było dokonanie egzegezy starotestamentalnej Księgi Mądrości w oparciu o klucz interpretacji antropologicznokulturowej. Książka habilitacyjna została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich, poświęcona zagadnieniom metodologicznym, historycznym i literackim, zawiera trzy rozdziały: *Zagadnienia metodologiczne. Egzegeza antropologicznokulturowa. Pojęcie honoru i wstydu* (rozdział pierwszy), *Spotkanie świata greckiego i żydowskiego* (rozdział drugi), *Księga Mądrości jako dzieło literackie* (rozdział trzeci). W części drugiej rozprawy podjęta została egzegeza tekstów Księgi Mądrości, ukazujących dokonującą się pomiędzy bezbożnym a sprawiedliwym grę o honor. Ta część pracy składa się z następujących trzech rozdziałów: *Interpretacja głównych idei prologu (Mdr 1, 1-15) w perspektywie honoru i wstydu* (rozdział czwarty), *Mowa programowa bezbożnych jako wyzwanie dla sprawiedliwego 1, 16-2, 24* (rozdział piąty), *Gra o honor pomiędzy bezbożnymi a sprawiedliwymi w ocenie publiczności* (rozdział szósty).

dr Dorota MUSZYTOWSKA

Etos chrześcijańskiej wspólnoty. Socjoretoryka Listu Jakuba

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Janusz KRĘCIDŁO, UKSW
ks. prof. dr hab. Wojciech PIKOR, UMK
ks. dr hab. Stanisław WITKOWSKI, UPJPII

Data uchwały o nadaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego 24 października 2016 r.

Podstawowy zamysł badawczy rozprawy habilitacyjnej związany został z opracowaniem cech retoryki stosowanej we wczesnochrześcijańskim nauczaniu zmierzającej do ukształtowania wspólnot eklezjalnych w obrębie Listu św. Jakuba. W pierwszym rozdziale monografii została przedstawiona analiza wewnętrznej kompozycji Listu Jakuba ukazująca styl perswazji

zastosowany w tej księdze. Drugi rozdział zawiera prezentacje możliwych relacji intertekstualnych z innymi księgami biblijnymi (Starego i Nowego Testamentu), które stanowiły rodzaj wzorca dla autora Listu Jakuba w budowaniu narracji etycznej. W rozdziale trzecim znalazła się refleksja antropologiczno-kulturowa poświęcona etosowi chrześcijańskiemu w wymiarze społecznym i kulturowym. Jego centrum powinna być miłość bliźniego, co było sprzeczne z obowiązującą wówczas zasadą hierarchii społecznej.

3. Stopień naukowy doktora teologii uzyskali:

ks. mgr lic. Charles Vianney TANKE

Eglise-famille de Dieu: enjeux et defies ecclesiologicals en Afrique contemporaine a la lumiere de l'enseignement du pape Jean Paul II (Kościół jako Rodzina Boża: zadania i wyzwania eklesjologiczne w Afryce współczesnej w świetle nauczania Jana Pawła II)

Promotor: ks. prof. dr hab. Mieczysław OZOROWSKI

Recenzenci: ks. prof. UKSW dr hab. Józef GRZYWACZEWSKI
o. prof. dr hab. Andrzej NAPIÓRKOWSKI, UPJPII

Data obrony pracy doktorskiej 23 września 2016 r.

Specjalność: teologia dogmatyczna

Głównym problemem badawczym podjętym przez autora rozprawy było rozumienie Kościoła jako rodziny rozpatrywane na gruncie współczesnych teologów afrykańskich, inspirowanych nauczaniem papieża Jana Pawła II. Rozdział pierwszy: *Problematyka Kościoła jako Rodziny Bożej jako Boska Epifania w historii zbawienia*, wyznacza bazę teologiczną dla rozumienia rodziny w ujęciu chrześcijańskim. Zostały w nim przedstawione główne punkty nauki o Kościele jako rodzinie (kościół domowy) ze Starego i Nowego Testamentu, a następnie poglądy wybranych autorów patrystycznych. W dalszej części przedmiotem refleksji stało się współczesne nauczanie Kościoła nt. rodziny. W rozdziale drugim: *Jan Paweł II i ewangelizacja Afryki wokół idei Kościoła jako Rodziny Bożej*, zawarta została analiza nauczania Synodu Afrykańskiego z 1994 r. oraz adhortacja post-synodalna Jana Pawła II *Ecclesia in Africa* z 1995 r. Autor rozprawy zwrócił przy tym uwagę na elementy typowe religijności afrykańskiej obecne wśród wybranych plemion, które mogą być argumentem za przyjęciem na gruncie afrykańskim koncepcji rodziny jako Kościoła Bożego. Trzeci rozdział: *Hermeneutyka recepcji Synodu Afrykańskiego i nauczania Papieża Jana Pawła II o Rodzinie jako Kościele Bożym jako siła promująca inkulturację*

oraz nową ewangelizację, zawiera pytanie o program eklezjologiczny, jaki powinien być realizowany w Afryce w obrębie teologii pastoralnej.

mgr lic. Marina PASZUK

Białoruskie przekłady Pisma Świętego w latach 1926-2013. Studium historyczno-porównawcze

Promotor: ks. prof. dr hab. Krzysztof BARDSKI

Recenzenci: prof. UKSW dr hab. Anna KUŚMIREK

ks. prof. dr hab. Mariusz ROSIK, PWT Wrocław

Data obrony pracy doktorskiej 7 listopada 2016 r.

Specjalność: teologia biblijna

W pierwszym rozdziale rozprawy została podjęta refleksja nad specyfiką przekładów Biblii na języki wschodniosłowiańskie, odwołując się przy tym do tradycji tłumaczenia Pisma Świętego na te języki oraz do współczesnych teorii przekładu. W pracy uwzględniono tłumaczenia Biblii na język rosyjski oraz ukraiński. Rozdział drugi służy historycznemu przybliżeniu czternastu przekładów Pisma Świętego na język białoruski w okresie 1926-2013. W rozdziale trzecim Autorka pracy dokonała analizy wybranych fragmentów Biblii, skupiając się na zależnościach przekładów współczesnych od tradycji przekładu tekstów biblijnych (wpływ tradycji rękopiśmiennej, przekład imion i nazw własnych, kalkowanie i asymilowanie wyrazów pochodzenia starocerkiewnosłowiańskiego, wpływ tekstów zachodnich), kwestii wierności tekstom oryginalnym oraz wartości literackiej przekładów. Końcowe wnioski zostały przedstawione w podsumowaniu rozprawy.

ks. mgr lic. Rafał Marcin KOBIAŁKA

Świętość chrześcijanina w nauczaniu papieża Benedykta XVI (2005-2013)

Promotor: ks. prof. dr hab. Stanisław URBAŃSKI

Recenzenci: ks. prof. UKSW dr hab. Marek TATAR

ks. prof. dr hab. Edward WALEWANDER, KUL

Data obrony pracy doktorskiej 9 listopada 2016 r.

Specjalność: teologia duchowości

Głównym motywem namysłu naukowego podjętego w rozprawie stała się analiza istoty zagadnienia świętości chrześcijanina w świetle nauczania papieża Benedykta XVI. Pierwszy rozdział został poświęcony wyjaśnieniu podstaw pojęcia świętości w rozumieniu Benedykta XVI. W drugim rozdziale pracy znalazła się problematyka dotycząca uzdolnień człowieka, które warunkują jego rozwoju do świętości – cnót teologicznych oraz gotowość

do podejmowania stałego wysiłku nawracania się. Przedmiotem dalszej refleksji podjętej w rozdziale trzecim rozprawy stała się analiza źródeł i środków rozwoju świętości, którymi są przede wszystkim sakramenty, a zwłaszcza Eucharystia. Tematyka rozdziału trzeciego związana została z drogami, na których chrześcijanin podejmuje realizację powołania do świętości. Są nimi wybór życia w rodzinie (małżeństwo) lub realizacja powołania kapłańskiego bądź życia zakonnego.

mgr lic. Alicja Barbara REZMER

Działalność misyjna Diecezji Pelplińskiej w świetle soborowych i posoborowych dokumentów Kościoła

Promotor: ks. prof. dr hab. Jarosław RÓŻAŃSKI

Recenzenci: ks. dr hab. Tomasz SZYSZKA, UKSW
ks. dr hab. Józef URBAN, UO

Data obrony pracy doktorskiej 9 listopada 2016 r.

Specjalność: misjologia

Rozprawa doktorska posłużyła do podjęcia ważnego zagadnienia, jakim jest nakreślenie misyjnego zaangażowania Kościoła w diecezji pelplińskiej. W rozdziale pierwszym Autorka dokonała omówienia aktualnych dokumentów Kościoła poświęconych tematyce misyjnej. Rozdział drugi poświęcony został przybliżeniu początków krzewienia idei misyjnej w diecezji chełmińskiej (później pelplińskiej). Trzeci rozdział zawiera analizę działalności Papieskich Dzieł Misyjnych na terenie diecezji. W czwartym rozdziale znalazło się omówienie działalności diecezjalnych ośrodków aktywności misyjnej, w tym także związanych ze Zgromadzeniem Księży Werbistów oraz innych misyjnych zgromadzeń męskich i żeńskich obecnych na terenie diecezji. Rozdział piąty dotyczył prezentacji animacji misyjnej podejmowanej w prasie oraz środkach audiowizualnych. Treścią rozdziału szóstego stało się zagadnienie praktycznego budzenia idei misyjnej na przykładzie konkretnej parafii. W rozdziale siódmym podjęta została refleksja nad sposobami pogłębiania idei misyjnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie. Kończący pracę rozdział ósmy posłużył do ukazania sylwetek misjonarzy oraz misjonek, osób świeckich i duchownych, pochodzących z terenów diecezji pelplińskiej.

mgr lic. Elżbieta Teresa MAREK

Dar miłości i płodności podstawą jedności małżeństwa sakramentalnego. Studium pastoralne

Promotor: ks. prof. dr hab. Jan PRZYBYŁOWSKI
Recenzenci: prof. UKSW dr hab. Grzegorz ŁĘCICKI
ks. prof. UMK dr hab. Zbigniew ZAREMSKI

Data obrony pracy doktorskiej 14 listopada 2016 r.

Specjalność: teologia pastoralna

W dobie współczesnej, która jest świadkiem dewaluacji instytucji małżeństwa jako instytucji trwałej, łączącej dwoje osób na całe życie, szczególnie wartościową posiadają opracowania służące refleksji nad budowaniem podstaw jedności małżeństwa sakramentalnego. W rozprawie doktorskiej problem ten został przeanalizowany w aspekcie teoretycznym oraz w świetle badań własnych Autorki. Początkowe rozdziały zostały poświęcone następującym zagadnieniom: pierwszy – teoretycznym aspektom dotyczącym jedności małżeńska oraz jej wymiarów; drugi – problematyce cnoty czystości w kontekście miłości małżeńskiej; trzeci – miłości małżeńskiej będącej podstawą jedności małżeństwa sakramentalnego; czwarty – płodności w kontekście jedności małżeńskiej. Kolejne rozdziały, stanowiące część empiryczną pracy, prezentowały następującą problematykę: piąty – charakterystykę badań własnych; szósty – wyniki badań ankietowych dotyczących rozumienia miłości i czystości, natomiast siódmy – wyniki ankiety dotyczące płodności; ósmy – zmierzał do określenia zależności pomiędzy sposobem rozumienia miłości, czystości i płodności a jednością małżeńską; dziewiąty – zawierał wnioski oraz postulaty odnoszące się do wspierania małżeństw w budowaniu trwałej komunii małżeńskiej.

ks. mgr lic. Łukasz Marek BIAŁK

Chrystocentryzm życia duchowego w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Promotor: ks. prof. dr hab. Stanisław URBAŃSKI
Recenzenci: ks. prof. UKSW dr hab. Włodzimierz GAŁĄZKA
ks. prof. dr hab. Jan MACHNIAK, UPJPII

Data obrony pracy doktorskiej 15 listopada 2016 r.

Specjalność: teologia duchowości

Licząca 536 stron rozprawa doktorska jest obszernym studium nauczania Prymasa S. Wyszyńskiego poświęconego podstawowemu wymiarowi życia duchowego, który zakłada umieszczenie Chrystusa w centrum egzystencji chrześcijanina. Pierwszy rozdział ukazuje tajemnice Jezusa Chrystusa. Jest on ważny dla późniejszych rozważań przedstawiających konsekwencje zbawczego dzieła Chrystusa w życiu człowieka. Omawia tożsamość Jezusa

Chrystusa, która w nauczaniu Prymasa Tysiąclecia jest bardzo mocno związana z Jego synostwem wobec Boga Ojca. Drugi rozdział ukazuje działanie łaski w życiu duchowym chrześcijanina. Dar łaski jest, według Prymasa Tysiąclecia, początkiem procesu zjednoczenia z Chrystusem, ponieważ łaskę należy rozumieć jako obecność Boga w człowieku, Jego przebywanie i zamieszkanie w nim. W tym kontekście Autor podjął zagadnienie rozwoju cnót teologicznych, który dokonuje się pod wpływem zjednoczenia z Chrystusem poprzez praktykę życia sakramentalnego. Trzeci rozdział prezentuje owoce życia chrześcijanina zjednoczonego z Jezusem, eksponując konsekwencje działania łaski w życiu człowieka. Autor rozprawy przedstawia proces ciągłego rozwoju relacji człowieka z Bogiem. Jest to proces rozwoju świętości, polegający na stałym pogłębianiu i wzrastaniu w tej relacji Panem, domagający się przy tym nieustannego nawracania się. Czwarty rozdział jest omówieniem realizacji życia duchowego we wspólnocie Kościoła. Życie duchowe wierzącego nie jest rzeczywistością dokonującą się w próżni, ale zawsze w przestrzeni konkretnej wspólnoty eklesjalnej w powiązaniu z realizacją drogi swojego powołania.

mgr lic. Urszula TATAJ-PUZYNA

Rola i znaczenie macierzyństwa w życiu kobiety. Studium pastoralne na przykładzie badań matek w Warszawie

Promotor: ks. prof. dr hab. Jan PRZYBYŁOWSKI

Recenzenci: prof. dr hab. n. med. Krzysztof CZAJKOWSKI, WUM
ks. prof. UKSW dr hab. Tomasz WIELEBSKI

Data obrony pracy doktorskiej 15 listopada 2016 r.

Specjalność: teologia pastoralna

Istotnym problemem badawczym rozprawy doktorskiej stało się zagadnienie macierzyństwa ujęte w sposób interdyscyplinarny w kontekście współczesnych przemian społeczno-kulturowych. W rozdziale pierwszym został dokonany opis metodologii badań empirycznych przeprowadzonych przez Autorkę. W rozdziale drugim została podjęta problematyka odpowiedzialnego rodzicielstwa, ze szczególnym uwzględnieniem postaw kobiet wobec przekazywania życia, sposobów planowania potomstwa, w tym uwzględniających naturalne metody planowania rodzicielstwa. Rozdział trzeci został poświęcony analizie roli ciąży i porodu w życiu kobiety. Przedstawione zostało zagadnienie reakcji rodziców na wiadomość o poczęciu dziecka, a dalszej części ukazano ciążę oraz poród z punktu widzenia medycznego i duchowego. Rozdział czwarty podejmował kwestię

doświadczenia macierzyństwa z jego wpływem na życie kobiety. Zostały przy tym ukazane strony pozytywne oraz te, które związane są z obciążeniami wynikającymi z roli matki. W rozdziale piątym nakreślone zostały kwestie opiekuńczo-wychowawczej funkcji matki.

ks. mgr lic. Bogdan MICHALSKI

Fundusz Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary w służbie ewangelizacji

Promotor: ks. prof. UKSW dr hab. Wojciech KLUJ

Recenzenci: ks. prof. dra hab. Jan GÓRSKI, UŚ

ks. dr hab. Andrzej PIETRZAK, KUL

Data obrony pracy doktorskiej 18 listopada 2016 r.

Specjalność: misjologia

Celem rozprawy doktorskiej było zbadanie i ukazanie związku pomiędzy funduszem Papieskiego Dzieła Rozkrzewienia Wiary z ewangelizacją. Rozdział pierwszy przybliżył sięgające pierwszej połowy XIX w. początki założonego przez Paulinę Jaricot Dzieła Rozkrzewiania Wiary i jego rozwój. W rozdziale drugim został nakreślony rozwój oraz zmiany organizacyjne Dzieła, jakie miały miejsce w latach 1922-2005. Treścią rozdziału trzeciego stało się przybliżenie funkcjonowania funduszu Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary (PDKW) w latach 2005-2012. Przedmiotem analizy przeprowadzonej w rozdziale czwartym stał się sposób dystrybuowania środków funduszu Papieskiego. Ostatni, piąty rozdział zawierała wnioski oraz propozycje dotyczące rozwoju funduszu PDRW.

ks. mgr lic. Jerzy GRODZKI

Rola wolności odpowiedzialnej w indywidualno-społecznym życiu chrześcijanina. Studium teologicznopastoralne w świetle wybranych tekstów kardynała Stefana Wyszyńskiego (1901-1981)

Promotor: ks. prof. dr hab. Jan PRZYBYŁOWSKI

Recenzenci: ks. prof. PWT dr hab. Andrzej TOMKO

ks. prof. dr hab. Ireneusz WERBIŃSKI, UMK

Data obrony pracy doktorskiej 22 listopada 2016 r.

Specjalność: teologia pastoralna

Wolność jest jedną z najważniejszych wartości w życiu człowieka, jednak domagającą się pogłębionej refleksji oraz stałej troski. Podstawowym problemem niniejszej rozprawy doktorskiej jest próba określenia istoty wolności w świetle nauczania Prymasa Tysiąclecia. Treścią rozdziału

pierwszego stało się wyjaśnienie powiązania wolności i odpowiedzialności w perspektywie personalistycznej koncepcji człowieka stosowanej przez Księdza Prymasa. W rozdziale drugim zostało udowodnione stwierdzenie, że człowiek został powołany do życia w odpowiedzialności i w wolności. Realizacja tego, pochodzącego od Boga daru, jest jednocześnie zadaniem. Trzeci rozdział poświęcony został analizie wypowiedzi Prymasa S. Wyszyńskiego dotyczących rodziny ujmowanej w świetle personalizmu relacyjnego (osobą staje się w pełni jedynie dzięki rodzinie doświadczając wolnego i odpowiedzialnego służenia sobie nawzajem). Czwarty rozdział zawiera wskazania dotyczące wolności odpowiedzialnej w życiu wspólnoty. W tym kontekście poruszone zostały m.in. następujące zagadnienia: nierozzerwalność małżeństwa; troski o jedność rodziny, narodu i Kościoła oraz patriotyzmu chrześcijańskiego.

ks. mgr lic. Wojciech JAWORSKI

Formacja świeckich do posługi katechetycznej w świetle dokumentów katechetycznych Kościoła i badań katechetów diecezji radomskiej

Promotor: ks. dr hab. Jan PRZYBYŁOWSKI

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Ryszard CZEKAŁSKI, UKSW

Ks. prof. KUL dr hab. Andrzej KICIŃSKI

Data obrony pracy doktorskiej 23 listopada 2016 r.

Specjalność: katechetyka

Przedmiotem refleksji naukowej podjętej w ramach rozprawy doktorskiej stała się próba skonfrontowania norm kościelnych dotyczących formacji katechetów z konkretnym przykładem praktycznego ich zastosowania w diecezji radomskiej. Pierwszy rozdział dotyczy teoretycznej podstawy formacji katechetów, w której Autor opierając się na Magisterium Kościoła uzasadnia konieczność obecności w formacji katechetów elementów psychologiczno-antropologicznych, biblijno-teologicznych oraz pedagogiczno-dydaktycznych. W drugim rozdziale zamieszczony został opis metodyczny oraz charakterystyka badań podjętych wśród katechetów. W rozdziale trzecim zaprezentowana została ocena formacji katechetów świeckich diecezji radomskiej w świetle przeprowadzonych badań ankietowych. Czwarty rozdział został przez Autora poświęcony ukazaniu wniosków i postulatów w zakresie formacji katechetów.

mgr lic. Marek SOBISZ

Teologiczny wymiar fresków Michała Anioła Palloniego w kościołach Wniebowzięcia NMP oraz św. Piotra i św. Antoniego w Węgrowie

Promotor: ks. prof. dr hab. Ignacy BOKWA

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Witold KAWECKI, UKSW
ks. dr hab. Jarosław LIPNIAK, PWT WROCŁAW

Data obrony pracy doktorskiej 28 listopada 2016 r.

Specjalność: teologia kultury

Michał Anioł Palloni, włoski artysta pochodzący z Campi pod Florencją, żyjący na przełomie XVII i XVIII wieku, należy do najwybitniejszych twórców fresków epoki baroku, jacy działali na terenie ówczesnej Polski. Znane są jego wybitne dzieła, jakie powstały w Wilnie, Warszawie, Łowiczu oraz w Wilanowie. Zwieńczeniem jego twórczości stały się dekoracje dwóch kościołów w Węgrowie, które powstały w ostatniej dekadzie życia artysty. Przedmiotem badawczym rozprawy doktorskiej stała się analiza teologicznego przesłania fresków Palloniego zdobiących węgrowskie świątynie. Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym został ukazany społeczno-religijny kontekst czasów, który towarzyszył życiu i twórczości Palloniego. W drugim rozdziale dokonana została prezentacja metody estetyki teologicznej w interpretacji dzieł artystycznych zaczerpniętej z twórczości Hansa Ursa von Balthasara. W rozdziałach trzecim i czwartym Autor przeprowadził analizę teologiczną fresków Palloniego w Węgrowie – w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (rozd. trzeci), a następnie w kościele św. Piotra z Alkantary (rozd. czwarty).

mgr lic. Anna MALESZEWSKA

Posługa charytatywna Kościoła jako wyzwanie współczesności. Studium moralno-społeczne na przykładzie Diecezji Łomżyńskiej

Promotor: ks. prof. dr hab. Józef ZABIELSKI

Recenzenci: ks. prof. UKSW dr hab. Krzysztof KIETLIŃSKI
ks. prof. dr hab. Jan ORZESZYNA, UPJPII

Data obrony pracy doktorskiej 5 grudnia 2016 r.

Specjalność: teologia moralna

Idea posługi miłosierdzia należy do najważniejszych zobowiązań, jakie zostały sformułowane przez Chrystusa pod adresem słuchaczy. Kościół od początku pielęgnował tę ideę i czyni tak aż po nasze czasy. Refleksja nad aktualnością tej idei oraz sposobami jej realizacji stanowi główny problem badawczy rozprawy. W pierwszym jej rozdziale przedstawiona została

posługa dobroczynności w perspektywie biblijnej oraz tradycji Kościoła katolickiego aż do Soboru Watykańskiego II. W rozdziale drugim przedmiotem refleksji stały się wypowiedzi papieży św. Jana Pawła II, Benedykta XVI oraz Franciszka na temat posłannictwa charytatywnego Kościoła. Trzeci rozdział został poświęcony ukazaniu postaci wybranych polskich świętych, którzy byli żywymi propagatorami idei miłości miłosiernej (św. Brat Albert, św. Faustyna Kowalska oraz bł. ks. Michał Sopoćko). Treścią rozdziału czwartego stał się opis specyfiki diecezji łomżyńskiej w zakresie społeczno-historycznym. W ostatnim piątym rozdziale omówione zostały sposoby, jakie są podejmowane przez Caritas Diecezji Łomżyńskiej w celu rozwiązywania zasygnalizowanych uprzednio problemów społecznych.

s. mgr lic. Irena OŚMJAŃSKA

Synostwo Boże jako paradygmat moralności chrześcijańskiej w świetle dzieł wybranych autorów karmelitańskich

Promotor: ks. prof. dr hab. Józef ZABIELSKI

Recenzenci: ks. prof. UKSW dr hab. Stanisław SKOBEL

ks. prof. KUL dr hab. Tadeusz ZADYKOWICZ

Data obrony pracy doktorskiej 5 grudnia 2016 r.

Specjalność: teologia moralna

Współczesna teologia moralna odpowiadając na wielorakie zagrożenia moralne, próbuje formułować propozycje dróg, które mogą służyć odrodzeniu moralnemu współczesnego człowieka. W ten kontekst wpisuje się praca s. I. Ośmjańskiej. Pierwszy rozdział dysertacji zawiera szkic posoborowej antropologii teologicznej, która jest podstawą współczesnej teologii moralnej. W jej centrum znalazły się prawdy o stworzeniu człowieka na obraz i podobieństwo Boże, o jego upadek, a następnie ontycznym odnowieniu w Chrystusie oraz powołaniu na przybranych synów i uczestników życia trynitarnego. Drugi rozdział został poświęcony kwestii upodobniania się chrześcijanina do Chrystusa – *transformatio in Christo*. W świetle autorów karmelitańskich życie człowieka w Chrystusie znajduje żywą normę i wzór, do którego ma się upodabniać. Naśladowanie Chrystusa jest traktowane wynikiem zażyłej relacji i mistycznego zjednoczenia z Mistrzem. Trzeci rozdział stanowi analizę teologicznomoralną z zakresu podstaw moralności, które opierają się na wizji synostwa Bożego jako właściwego statusu chrześcijanina. Specyfika moralności chrześcijańskiej ma zatem polegać na nowej jakości relacji między Bogiem a człowiekiem. Treść czwartego rozdziału rozprawy stanowi omówienie drogi realizacji synostwa w świetle charyzmatu sługi

Bożego o. Anzelma Gadka. W tym celu zostały poddane syntetyczne wyniki analizy pism założyciela Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus.

mgr lic. Tomasz TWARDZIŁOWSKI

Postulat ekologicznej hermeneutyki Biblii a interpretacja Nowego Testamentu

Promotor: ks. prof. UKSW dr hab. Bartosz ADAMCZEWSKI

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Roman BARTNICKI, UKSW
prof. dr hab. Michał WOJCIECHOWSKI, UWM

Data obrony pracy doktorskiej 5 grudnia 2016 r.

Specjalność: teologia biblijna

Problematyka ekologii należy do ważnych zagadnień, obecnych w szerokim dyskursie naukowym i kulturowym czasów obecnych. Ten nurt refleksji, wraz z fundamentalnymi pytaniami egzystencjalnymi, od pewnego czasu zaczął oddziaływać na sposób interpretacji niektórych tekstów biblijnych. Jest to zjawisko nowe, dotąd stosunkowo rzadko obecne w polskiej teologii biblijnej. Przedmiotem rozprawy doktorskiej stało się zadanie opracowania tego zagadnienia. Dwa pierwsze rozdziały posiadają charakter teoretyczny, w których dokonano przybliżenia oraz oceny zjawiska ekologicznej hermeneutyki Biblii. W dalszych rozdziałach – trzecim, czwartym i piątym – Autor rozprawy przeprowadził analizę tych tekstów biblijnych, do których najchętniej odwołują się uczestnicy dyskusji dotyczącej ekologii i ochrony środowiska naturalnego. Struktura tych trzech rozdziałów jest identyczna i zawiera wstęp, tekst perykopy biblijnej wraz z tłumaczeniem, krytykę tekstu, analizę zagadnień literackich, analizę egzegetyczną i ekoteologiczną oraz podsumowanie.

mgr lic. Oleksiy PAVLYUK

Geneza rozwoju wspólnot religijnych z Indii i Dalekiego Wschodu na Ukrainie w latach 1991-2011

Promotor: ks. prof. UKSW dr hab. Leonard FIC

Recenzenci: prof. dr hab. Eugeniusz SAKOWICZ, UKSW
prof. UP dr hab. Piotr STAWIŃSKI

Data obrony pracy doktorskiej 8 grudnia 2016 r.

Specjalność: teologia religii

Upadek Związku Radzieckiego wraz z ateistyczną ideologią komunistyczną przyniósł zarówno niezależność polityczną niepodległej Ukrainy, a także przyczynił się do odrodzenia religijne na tych terenach. Tym samym

otwarte zostały możliwości działania zarówno dla wspólnot chrześcijańskich, jak i ugrupowań religijnych wywodzących się z kultury Dalekiego Wschodu. Rozprawa doktorska stała się próbą analizy działalności tychże grup na terenie obecnej Ukrainy. W rozdziale pierwszym przybliżone zostały wspólnoty religijne działające na Ukrainie oraz odnoszące się do nich podstawy prawne. Rozdział drugi prezentuje grupy religijne nawiązujące do duchowych tradycji Indii, wśród których znalazły się: Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny, Stowarzyszenie Satya Sai Baby, Ruch Rajneesha oraz Sahadża Joga. W rozdziale trzecim Autor scharakteryzował wspólnoty religijne działające na Ukrainie o proveniencji buddyjskiej: Karma Kagyu, Duchowy Buddyjski Zakon Lung-Żong-pa, Falun Dafa (Falun Gong). Przedmiotem refleksji zawartej w rozdziale czwartym stała się problematyka „spotkania” się różnych wspólnot religijnych na Ukrainie, w tym wzajemnej oceny oraz dialogu międzyreligijnego.

o. mgr lic. Grzegorza Pawła STROCYŃSKIEGO

Mesjańska rodzina Jezusa w Ewangelii według św. Marka

Promotor: ks. prof. dr hab. Janusz KRĘCIDŁO

Recenzenci: ks. prof. UKSW dr hab. Grzegorz BARTOSIK
ks. prof. UŚ dr hab. Artur MALINA

Data obrony pracy doktorskiej 9 grudnia 2016 r.

Specjalność: mariologia

Podjęte przez Autora dysertacji studium plasuje się na pograniczu mariologii i teologii biblijnej. W pierwszym rozdziale będącym rodzajem wprowadzenia dokonana została prezentacja tekstów dotyczących marsejskiej rodziny Jezusa zawartych w najstarszej Ewangelii. W rozdziale drugim Autor przeprowadził analizę egzegetyczno-teologiczną tekstów odnoszących się do rodziny Jezusa w czasie Jego działalności publicznej w Galilei, w tym relacji Chrystusa do swojej Matki. Trzeci rozdział rozprawy zawierał analizę sytuacji rodziny Jezusa w kontekście realiów życia mieszkańców Nazaretu. Ostatni, czwarty rozdział rozprawy posłużył do wypracowania kryteriów przynależności do prawdziwej rodziny Jezusa.

4. Tytuł zawodowy magistra uzyskali:

w lipcu:

Magdalena CELIŃSKA, *Reklama alkoholu w Polsce w latach 2000-2015. Aspekty prawno-etyczne*; Maciej CHUDY, *Motywy i sposoby pielgrzymowania chrześcijan do Ziemi Świętej w IV wieku*; Aneta

GWARA, *Blog jako forma dialogu w świetle literatury przedmiotu i badań własnych*; Agnieszka JAROSŁAWSKA, *Rola Eucharystii w życiu chrześcijanina na podstawie nauczania o. Raniero Cantalamessa OFM Cap.*; Alina KRASIŃSKA, *Duchowość domu rodzinnego w nauczaniu biskupa Stanisława Stefanka w latach 1996-2011*; Paweł KURZYNA, *Kształtowanie wizerunku Andrzeja Dudy w mediach społecznościowych w kampanii prezydenckiej 2015 roku*; Aleksandra LASKOWSKA, *Walka ze złymi myślami jako jedno z zadań anachorety według Ewagriusza Pontyjskiego*; Magdalena MICHALAK, *Recepcja współczesnego kina indyjskiego w Polsce na przykładzie filmu „Czasem słońce, czasem deszcz”*; Katarzyna MIĘTUS, *Twitter jako kanał komunikacji kwartalnika „Nowe media”. Analiza edukacyjno-medialna*; Kinga MŁYNARSKA, *Dziennikarstwo obywatelskie jako wyraz wolności dziennikarskiej na podstawie wybranych serwisów internetowych*; Jakub RUSEK, *Fenomen tygodnika katolickiego w Polsce na przykładzie Gościa Niedzielnego z lat 2005-2015*; Karolina SIERSZYŃSKA, *Kształtowanie wizerunku firmy Tymbark w serwisie społecznościowym Facebook*; Justyna STAŃCZAK-DĄBKOWSKA, *Blogi o tematyce architektury wnętrz jako przestrzeń dla reklamy*; Piotr STOKŁOSIŃSKI, *Klub piłkarski jako marka globalna na przykładzie Manchesteru United. Aspekty marketingowe, etyczne i kulturowe*; Wioletta SZKOPEK *Etyka pracy dziennikarza w kontekście medialnych procesów sądowych*; Monika SZWANKOWSKA, *Bezpośredni przekaz kulturowy na przykładzie aktywności Muzeum ks. Jerzego Popiełuszki we Włocławku*; Sylwia WĘGRZYN, *Nabożeństwo do Opatrzności Bożej w Zgromadzeniu Sióstr Miłosierdzia na podstawie wybranych pism św. Wincentego a Paulo i św. Ludwika de Marillac*; Izabela WOJDYGA, *Transgresja obecności jako zjawisko cywilizacyjne i medialne na przykładzie wybranych portali internetowych w latach 2010-2015*; Anna ZIĘBA, *Analiza postaw dziennikarskich w aspekcie etycznym w kinematografii hollywoodzkiej XX i XXI wieku, na wybranych przykładach*; Maciej ŻUKIEWICZ, *Analiza wartości edukacyjnych programów telewizyjnych w polskich mediach mainstreamowych w latach 2013-2014.*

we wrześniu:

Daniel KOBRZYCKI, *Rozwój życia modlitwy w pismach św. Teresy od Jezusa*; Ewa MARCINIAK, *Powstanie i działalność misji Katolickiej MONASAO w Republice Środkowoafrykańskiej*; Olga JACHOWICZ, *Stereotypy płci w wybranych tygodnikach opinii w Polsce w latach 2014-2015. Analiza medioznawcza*; Sebastian ZDZIEBORSKI, *Piosenka w nauczaniu*

religii w klasach I-III szkoły podstawowej na podstawie serii podręczników Wydawnictwa Katechetycznego.

w październiku:

Izabela ADAMCZYK, *Ilustrowany Tygodnik Katolicki „Zorza” o Kościele katolickim za rządów Edwarda Gierka (1970-1980)*; Andrzej BOJAŃCZYK, *Praca polskich werbistów w Indonezji w latach 1965-2010*; Ewelina BONIECKA, *Telewizyjne modele edukacji i wychowania na przykładzie seriali „Szkoła” oraz „Szkoła życia” emitowanych w latach 2013-2015*; Michał BUCZEK, *Źródła i konsekwencje sekularyzmu według Josepha Ratzingera*; Adrian CHAMERA, *Kształtowanie się tożsamości synowskiej w życiu duchowym na podstawie wybranej literatury przedmiotu*; Bogumiła DEKA, *Wybrane dylematy etyczne w kreowaniu wizerunku przedsiębiorstwa w social media na przykładzie stacji telewizyjnej TVN*; Piotr DRABIK, *Interpretacja pojęć ‚sukces’ i ‚porażka’ w przebiegu kariery piłkarskiej, na przykładzie biografii Kazimierza Deyny i Andrzeja Iwana w narracji czytelników i dziennikarzy ‚Przeglądu Sportowego’*; Magdalena GARSTKA, *Rola prowadzącego w telewizyjnym wywiadzie dziennikarskim na przykładzie wybranych programów autorskich w latach 2013-2015*; Magdalena GŁOGOWSKA, *Utwory muzyczne jako wyraz protestu na przykładzie polskiej sceny rockowej w latach 1979-1989*; Paweł GNIADO, *Perspektywy i ograniczenia zastosowania psychologicznego pojęcia dojrzałości w polskiej refleksji teologicznomoralnej ostatniego dwudziestolecia*; Dorota GORZKIEWICZ, *Relacje seksualne w małżeństwie jako wartość moralna w świetle wybranej współczesnej polskiej literatury teologicznej*; Maja JANKOWICZ, *Idee pacyfistyczne na przykładzie polskich utworów reggae z lat 1981-1991*; Aleksandra JUSZCZYK, *Sztuki walki – narzędzie rozwoju osobistego czy duchowe zagrożenia? Pozytywne i negatywne aspekty uprawiania sztuk walki na podstawie wybranych wypowiedzi teologów i publikacji medialnych*; Aleksandra KARPIŃSKA, *E-mailing jako skuteczny kanał komunikacji z odbiorcą. Aspekty komunikacyjno-etyczne*; Marta KARPIŃSKA, *Przesuwanie granic prywatności w nowych mediach na przykładzie wybranych polskich i zagranicznych kanałów tematycznych o charakterze lifestylowym w serwisie YouTube.com*; Monika KLIMECKA, *Miłość bliźniego jako zasadnicza postawa chrześcijanina. Studium duchowości Rozalii Celakówny*; Barbara KŁOS, *Katolicki model wychowania seksualnego. Studium moralno-wychowawcze w świetle wybranej literatury przedmiotu*; Łukasz KŁOSIŃSKI, *Różnice i podobieństwa w metodach fotografii analogowej i cyfrowej w twórczości amatorskiej. Aspekty*

edukacyjno-medialne i praktyczne; Paulina KOBALCZYK, Motywy mowy nienawiści na tle religijnym w serwisie społecznościowym Facebook na wybranych przykładach; Paulina KOWALCZE, Ambient w przestrzeni publicznej na przykładzie szwedzkiej marki IKEA w Polsce. Na podstawie badań własnych; Marzena KOWALIK, Wizja katechety w nauczaniu Jana Pawła II; Kamil KRÓL, Problem łamania regulaminów portali społecznościowych Instagram i Facebook na przykładach z okresu styczeń-kwiecień 2016 r.; Agnieszka KRYSOSIAK, Komunikacja firmy ubezpieczeniowej ING. Analiza spotów reklamowych dotyczących ubezpieczeń na życie; Mikołaj KRZYŻANOWSKI, Akt prokreacji jako akt święty w nauczaniu św. Jana Pawła II; Aleksandra KUCHARCZAK, Rozwój rynku e-commerce w Polsce (2000-2016). Sukces Zalando, Allegro i Grouponu wobec zmian preferencji zakupowych Polaków; Beata KUCZYŃSKA, Tematyka beauty w strategiach budowania marki osobistej w Internecie na wybranych przykładach z lat 2012-2015; Ewa KURACH, Oczyszczenie człowieka na drodze dialogu z Jezusem, w oparciu o rozmowę przy studni Jakubowej w nauczaniu posoborowym; Joanna LIGOCKA, Specyfika korzystania przez dzieci z Internetu – pozytywne i negatywne wzorce na podstawie badań przeprowadzonych w Polsce w latach 2003-2015; Monika LISICA, Wykorzystanie narzędzi public relations w kształtowaniu wizerunku firm farmaceutycznych na przykładzie Zakładów Farmaceutycznych Polpharma S.A.; Aneta MICHNIEWICZ, Przyczyny sukcesu wybranych polskich blogerek modowych. Analiza komunikacyjno-marketingowa; Ewelina MISZKURKA, Wykorzystanie wieloznaczności słów w reklamie na przykładzie kampanii reklamowych piwa Żubr przeprowadzonych w latach 2003-2014; Maria MODRO, Chrześcijaństwo „Doktryną przemiany” w pismach Henry’ego de Lubaca; Radosław MODRO, Kulturotwórcze znaczenie zakonów w epoce karolińskiej; Katarzyna MOSAKOWSKA, Wykorzystanie nowych mediów w komunikacji teatrów w Polsce na wybranych przykładach; Monika NIEWIAROWSKA, Wpływ Internetu na motywację kobiet do ćwiczeń w klubach fitness w oparciu o badania własne przeprowadzone w warszawskim klubie fitness; Wiktoria NOWAK, Rytuał obrzezania kobiet w świetle analizy prasy polskiej w latach 2010-2015; Maciej PAKOWSKI, Anioły i demony w wybranych pismach św. Hildegardy z Bingen na tle ówczesnej angelologii; Elżbieta PANASIUK, Internetowe media społecznościowe jako narzędzia komunikacji politycznej w wyborach prezydenckich 2015; Katarzyna PIETRACZYK, Tematyka kulinarna w strategiach budowania marki na przykładzie kampanii marketingowych w Polsce w latach 2010-2013;

Magdalena PIÓREK, *Komunikacja wydawnictw literackich w serwisie społecznościowym Facebook w latach 2010-2015 na wybranych przykładach*; Ewelina PISKORSKA, *Funkcjonowanie duszpasterstwa akademickiego na przykładzie dominikańskiego ośrodka „Studnia” w Warszawie*; Bartłomiej POBOCHA, *Motywy kazirodztwa i jego następstwa w serialu „Gra o tron” na podstawie powieści Georg’a R.R. Martina*; Maciej RAFALSKI, *Budowanie marki klubu sportowego na wybranych przykładach działań Legii Warszawa w latach 2004-2015*; Jacek SIEKACZ, *Godność pracy rolnika w świetle nauczania biskupa Romana Andrzejewskiego*; Michał SKOLIMOWSKI, *Wizerunek policjantów w filmie i serialu telewizyjnym „Pitbull” w reżyserii Patryka Vegi*; Anna SOPOREK, *Celebrytizm sportowców jako jeden z przejawów zjawiska mediatyzacji sportu na podstawie wybranej literatury i badań własnych*; Oskar STYCZYNSKI, *Ikoniczność ziemską i niebiańską Chrystusa na podstawie pism kard. Christopha Schönborna*; Sławomir SZOTA, *Postawa zawierzenia Bogu na przykładzie życia św. Józefa Oblubieńca Maryi na podstawie wybranej literatury przedmiotu*; Natalia WALCZAK, *Utrata intymności jako zjawisko z zakresu kultury popularnej na przykładzie polskich i zagranicznych filmów fabularnych*; Iwona WIDYŃSKA, *Nawrócenie jako imperatyw chrześcijańskiej moralności. Studium teologiczno-moralne w świetle wybranego nauczania Jana Pawła II*; Anna WOJTUCH, *Rewolucja antropologiczna drogą do nowego totalitaryzmu według Gabriele Kuby*; Michał WOLSZCZAK, *Wartości religijne w kreowaniu wizerunku kandydata na prezydenta na przykładzie profilu Andrzeja Dudy w serwisie społecznościowym Twitter*; Tomasz ŻOCHOWSKI, *Prawo własności w Starym Testamencie na podstawie Kpł 5, 20-26.*

w listopadzie:

Łukasz BOBRUK, *Wartości wychowawcze sportu według Selezjańskiej Organizacji Sportowej*; Inez BRODOWSKA, *Blogvertising jako narzędzie marketingu internetowego*; Marcin BUREK, *Kościół wobec wyzwań emigracji-analiza problemu w świetle Encykliki Centesimus Annus Papeży Jana Pawła II oraz Orędzia Ojca Świętego Franciszka na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 19 stycznia 2014*; Karol BYCHAWSKI, *Rola dziennikarzy polonijnych na przykładzie działalności Mariusza Maxa Kolonko*; Konrad CABAN, *Posługa organisty jako animatora śpiewu liturgicznego na podstawie wybranych parafii Archidiecezji Gdańskiej*; Beata DOBOSZ, *Wizerunek małych firm w internecie. Analiza porównawcza stron warsztatów mechanicznych i salonów medycyny estetycznej w wybranych województwach Polski*; Radosław DZIEKAN, *Wizerunek klubu*

piłkarskiego Real Madryt w internecie w latach 2009-2014 w świetle etyki dziennikarskiej; Paweł GUCZALSKI, Egzorcyzm w ujęciu ks. A. Posackiego na podstawie wybranych publikacji; Ewelina JASIK, Public Relations w kształtowaniu wizerunku Zakładu Opieki Zdrowotnej na przykładzie Grupy LUX MED.; Grzegorz JAŚKIEWICZ, Nauka o aniołach w polskiej literaturze teologicznej na przełomie XX i XXI wieku; Olga KĘPKA, Szanse i zagrożenia Internetu w świetle dokumentów Kościoła Katolickiego; Paulina KOŁODZIEJSKA, Umiejętność selektywnego korzystania z mediów jako przykład ascezy na podstawie dokumentów Kościoła Katolickiego; Violetta KONDASZEWSKA-MECKIER, Wizerunek bractwa muzułmańskiego w polskiej prasie w czasie arabskiej wiosny ludów; Sylwia KORZYBSKA, Obraz Boga i człowieka w kulturze New Age przedstawiony na łamach czasopisma „Zwierciadło”; Marcin KUNCE, Ks. Wacława Hryniewicza patrystyczne podstawy teologii nadziei; Aleksandra MIREK, Reklama jako narzędzie promowania wiary i wartości chrześcijańskich; Paulina MOROZA, Reklama społeczna jako przekaz awersyjny. Charakterystyka i ocena na przykładzie wybranych kampanii społecznych; Karolina RACZYŃSKA, Ruch Rastafari jako droga i symbol walki o równouprawnienie człowieka; Paulina STRĄK, Wewnętrzne przemiany człowieka na podstawie „Opowieści z Narnii” C.S.Lewisa; Przemysław STRĄK, Wewnętrzne przemiany człowieka w twórczości J.R.R. Tolkiena; Anna WRÓŃSKA, Modlitwa jako centrum życia pustelniczego według starożytnych źródeł monastycznych; Veranika ZHMURKO, Ślub służenia ubogim w Zgromadzeniu Sióstr Miłosierdzia na podstawie pism założycieli św. Wincentego a Paulo i św. Ludwika de Marillac.

w grudniu:

Klaudia NACZKE-WÓJCIK, Troska o wychowanie młodzieży (13-16 lat) do dojrzałej wiary chrześcijańskiej w świetle nauczania Magisterium; Arkadiusz NADOLNY, Kontrowersje związane z przedstawieniem wizerunku osób zmarłych w świetle analizy prasowej okładek Faktu i Superexpressu w latach 2010-2015.

III REFERATY I WYKŁADY PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UKSW. UDZIAŁ W SYMPOZJACH I ZJAZDACH

Ks. prof. UKSW dr hab. Bartosz ADAMCZEWSKI: 4 VII – Seul (Korea Płd.), Yonsei University, referaty *Redemption from the Curse and Abraham's Blessing (Gal 3:12-14) in Luke 15:3-10, The Israelite (Northern) Origin of the Pentateuch, "New Creation" in Luke 24:27-35; 15 XI – Warszawa (UKSW), Konferencja „Ewangelia według św. Łukasza”, referat *Wypokupienie z klątwy i błogosławieństwo Abrahama (Gal 3,12-14) w Łk 15,3-10.**

Ks. prof. UKSW dr hab. Jarosław BABIŃSKI: 28 IX – Sargossa (Hiszpania), XII Congreso Internacional de Antropología Filosófica. Pa-tologías de la existencia. Enfoques antropológico-filosóficos, organizator – Universidad de Zaragoza, referat *Crisis contemporánea de la identidad de la "generación Y" (net-generación); 16 X – Poznań,* konferencja „Historie/dziedzictwo niekonwencjonalne”, organizator „Centrum turystyki kulturowej Tak”, referat *Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny; 7 XI – Olsztyn,* XVII Dni Interdyscyplinarne „Między sacrum a profanum – Święci w kulturze”, referat *Święci czy herosi? Znaczenie wybitnych osobowości dla rozwoju kultury w interpretacji ks. Franciszka Sawickiego.*

Ks. dr hab. Grzegorz BACHANEK: 14 X – Warszawa (UKSW), konferencja „Kult Niepokalanego Serca Maryi – darem dla współczesnego Kościoła i świata”, organizator Centrum Studiów Mariologicznych, referat *Akt poświęcenia Narodu Polskiego Niepokalanemu Sercu Maryi według Sługi Bożego Kardynała Augusta Hlonda; 16 XI – Toruń,* I Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Czas próby. Kościół katolicki w okresie PRL”, referat *Kardynał August Hlond w walce o duszę narodu.*

Ks. prof. UKSW dr hab. Grzegorz BARTOSIK: 7 IX – Fatima (Portugalia), XXIV Międzynarodowy Kongres Mariologiczno-Maryjny: *The Fatima event a hundred years later. History, message and relevance,* referat *Oreędzie fatimskie w życiu i posłudze pasterskiej Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego; 24 IX – Zurych (Szwajcaria),* Konferencja dla Rycerstwa Niepokalanej i Kół Żywego Różańca w Polskiej Misji Katolickiej w Zurychu, referat *Maryja Matka Miłosierdzia – uczy nas okazywać*

miłosierdzie bliźnim; **5 X – Jasna Góra**, Sympozjum Mariologiczne: *Z dawna Polski Tyś Królową, Maryjo*”. 300 lat koronacji obrazu Matki Bożej Częstochowskiej (1717-2017), zorganizowane przez Polskie Towarzystwo Mariologiczne, referat *Królewska służba Maryi*; **16 XI – Nitra (Słowacja)**, Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Miedzinaródna Vedecka Konferencja): „Sacrificium, Misericordia, Spes” (Ofiara, Miłosierdzie, Nadzieja), zorganizowana przez Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozoficka Fakulta, Katedra Náboženských Štúii, referat *Miłosierdzie Boże w życiu i posłannictwie Najświętszej Maryi Panny*; **30 XI – Tarnów**, Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ecclesia semper renovanda. Kościół ustawicznie się odnawia i czyni pokutę (LG 8)”, zorganizowana przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie, referat *Kult maryjny odnawia i ożywia Kościół*.

Ks. prof. UKSW dr hab. Waldemar CISŁO: 7 XII – Warszawa (Centrum Formacji Misyjnej), konferencja „Ofiara w religiach świata”, referat *Ofiara w katolicyzmie*.

Mgr Kinga CYBULSKA: 25 IX – Bukareszt (Rumunia), International Interdisciplinary Doctoral Conference, organizator Romanian Association of Young Scholars, referat *Brand education – commercial use of media and consumer education knowledge*; **7 X – Warszawa (UKSW)**, konferencja „Mowa nienawiści w Sieci. Hejting i trolling w komunikacji społecznej w internecie”, referat *Marka trollowana – analiza reakcji konsumentów i marek na negatywne treści na wybranych przykładach fanpage’y*; **10 XII – Warszawa (UKSW)**, Ogólnopolska VII Konferencja Młodych Naukowców z cyklu Wyzwania Nowych Mediów „Edukacja medialna 2.0”, referat *Consumer Classroom jako narzędzie wspierające edukację*.

Ks. prof. dr hab. Bogumił GACKA: 14 X – Wrocław, konferencja „Edyta Stein 2016. Europa i jej tożsamość”, referat *Personalizm Edyty Stein wobec personalizmu europejskiego*.

Ks. prof. dr hab. Józef GRZYWACZEWSKI: Paryż (Francja), konferencja „Laudatio du P. Wolinski”, organizator Polskie Seminarium w Paryżu, referat *Laudatio du P. Wolinski, Professeur et Prelat*.

Ks. prof. UKSW dr hab. Witold KAWECKI: 1 VIII – Kazimierz n. Wisłą, Festiwal „Dwa brzegi”, referat *Pod wspólnym niebem – dialog Kościoła z Żydami*; **3 X – Pietropawłowski (Kazachstan),** Warsztaty dla duchowieństwa, referaty *Miłosierdzie u Caravaggia, Kościół a polityka, Korupcja jako problem moralny, Zagrożenia kulturowe współczesności, Moralne niepokoje XXI wieku, Ewangelizacja poprzez obraz*; **16 X – Łomża,** konferencja „Język biblijno-religijny we współczesnych przekazach – perspektywa interdyscyplinarna”, organizatorzy WSD Łomża, Zakład Współczesnego Języka Polskiego Instytut Filologii Polskiej Uniwersytet w Białymstoku, Instytut papieża Jana Pawła II, Wydział Teologiczny UKSW, referat *Mowa obrazów Caravaggia w komunikowaniu treści religijno-biblijnych współczesnemu odbiorcy*; **17 X – Rzeszów,** Warsztaty dla proboszczów, organizator Instytut Teologiczno-pastoralny w Rzeszowie, referat *Co dalej z duszpasterstwem po Światowych dniach młodzieży?*; **25 X – Warszawa (Kino Atlantic),** dyskusja po premierze filmu „Przełęcz ocalonych. Prawdziwa historia”, temat wystąpienia *Dyskusja nad fulem Mela Gibsona, Przełęcz ocalonych. Prawdziwa historia*; **5 XI – Warszawa-Praga,** Formacja kapłanów diecezji praskiej, referaty *Piękno i brzydota wobec chrześcijańskiej wrażliwości wiernych. Duszpasterstwo wobec współczesnych wyzwań kulturowych.*

Mgr Tomasz KNECHT: 5 X – Warszawa (UKSW), konferencja „STOP mowie nienawiści w sieci. Hejting i trolling w komunikacji społecznej w internecie”, referat *Problematyka mowy nienawiści w sieci na podstawie wybranych przykładów z programów edukacyjnych skierowanych do uczniów i nauczycieli*; **18 X – Warszawa (UKSW),** Konferencja „Teologia i film”, referat *Tematyka czy problem? Co decyduje o potencjale teologicznym cyklu „Dekalog” Krzysztofa Kieślowskiego?*; **25 X – Stalowa Wola (KUL, WZPiNoS),** konferencja „Kultura sportu drogą ku rozwojowi młodego społeczeństwa”, referat *Tabloidyzacja przekazu w zapowiedziach i relacjach sportowych na przykładach z wybranych mediów*; **25 XI – Lubin (UMCS),** konferencja „Zmysłowość w literaturze, języku i kulturze”, referat *Aromamarketing. Wykorzystanie zmysłu węchu w komunikacji marketingowej na wybranych przykładach*; **1 XII – Kraków (Akademia Ignatianum),** konferencja „Religia i kultura w cyfrowych mediach”, referat *Media cyfrowe jako źródło upowszechnienia działalności ośrodków kultury w woj. mazowieckim*; **7 XII – Warszawa (UKSW),** konferencja „Obywatel w Internecie”, referat *Lokalny system dwustronnej komunikacji pomiędzy urzędami a mieszkańcami. Wybrane przykłady aplikacji mobilnych.*

Ks. prof. dr hab. Marian KOWALCZYK: 26 X – Kraków (WSD Księża Misjonarzy), konferencja „Wyzwania kaznodziejskie na 100. Rocznicę objawień Matki Bożej w Fatimie i zakończenie Wielkiej Nowenny Fatimskiej”, referat *Kaznodziejskie ujęcie przesłania Matki Bożej Fatimskiej*.

Ks. prof. dr hab. Janusz KRĘCIDŁO: 14 X – Warszawa (UKSW), konferencja „Kult Niepokalanego Serca Maryi – darem dla współczesnego Kościoła i świata”, organizator Centrum Studiów Mariologicznych, referat *Siedem boleści Niepokalanego Serca Maryi – perspektywa biblijna*; **19 X – Lublin (KUL)**, konferencja Jesienne Dni Biblijne, referat *Honor jako podstawowa wartość starożytnej kultury śródziemnomorskiej i implikacje tego faktu dla interpretacji Biblii*; **21 X – Kraków (WSD Misjonarzy Salletynów)**, konferencja „Bóg miłosierny i Matka miłosierdzia”, referat *Czy Maryję słusznie czci się jako Matkę miłosierdzia?*

Ks. dr hab. Waldemar LINKE: 15 XI – Warszawa, Konferencja naukowa „Ewangelia według św. Łukasza: geneza – interpretacja – aktualizacja”, referat *Próba (peirasmos) i zmaganie (agonia): Jezus wobec swej męki w Łk 22,28 i 44*.

Ks. dr Mirosław MEJZNER: 24 VII – St. Agnes Parish, Waterloo (Kanada), konferencja „The Mercy of God and the human mercy”, referat *The image of merciful God in the Bible*; **31 VII – St. Agnes Parish, Waterloo (Kanada)**, konferencja „The Mercy of God and the human mercy”, referat *The concept of “mercy” in the primitive Church*; **2 VIII – Cambridge, St. Ambrose Parish (Kanada)**, konferencja „The power of the Gospel in the Early Church”, referat *The socio-political and religious context of the development of Christianity in the Roman Empire*; **7 VIII – St. Agnes Parish, Waterloo (Kanada)**, konferencja „The Mercy of God and the human mercy”, referat *From the Dives in misericordia of John Paul II to the Misericordiae Vultus of Pope Francis*; **9 VIII – Cambridge, St. Ambrose Parish (Kanada)**, konferencja „The power of the Gospel in the Early Church”, referat *The Fathers of the Church and the evangelisation*; **14 VIII – St. Agnes Parish, Waterloo (Kanada)**, konferencja „The Mercy of God and the human mercy”, referat *St. Faustyna Kowalska and the cult of Divine Mercy*.

Ks. prof. dr hab. Franciszek MICKIEWICZ: 15 XI – Warszawa (UKSW), Konferencja „Ewangelia według św. Łukasza”, referat *Lk 10,38-42: Pochwała czy obrona Marii*.

Ks. prof. dr hab. Kazimierz MISIASZEK: 20 IX – Warszawa (UKSW), I Kongres Teologii Praktycznej „Polska krajem misyjnym? 1050. lat po przyjęciu chrześcijaństwa”, referat *Katecheza dorosłych w funkcji nawrócenia pastoralnego*; **21 X – Katowice (UŚ),** konferencja „Aktualność myśli pastoralno-katechetycznej ks. Franciszka Blachnickiego w 95 rocznicę urodzin Sługi Bożego”, referat *Dzieciństwo Boże we współczesnym wychowaniu*.

Ks. dr Norbert MOJŻYN: 8 IX – Drohiczyn, konferencja „Bezpieczeństwo człowieka a miłosierdzie”, organizatorzy Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe, referat *Od malarstwa do miłosierdzia – św. Albert Chmielowski (1845-1916)*.

Ks. prof. dr hab. Jacek NOWAK: 22 XI – Warszawa (UKSW), Konferencja naukowa „Muzyka w liturgii”, referat *Apostolski wymiar muzyki i śpiewu liturgicznego* (współorganizator).

Ks. dr hab. Dariusz PATER: 22 VIII – 2 IX Lombard (Illinois USA) wykłady dla wspólnoty Sanktuarium Miłosierdzia Bożego, dla grona pedagogicznego oraz pracowników polskiej szkoły katolickiej św. Faustyny w Lombard. Tematyka wykładów dotyczyła posłannictwa świeckich w Kościele katolickim: *Powołanie do świętości; Rola sakramentów w powołaniu osób świeckich; Problemy z odnalezieniem się świeckich we wspólnocie Kościoła; Zjawiska nadzwyczajne towarzyszące życiu duchowemu człowieka; Dzieła miłosierdzia we wspólnocie parafialnej*; **7-9 IX – Drohiczyn** XIII Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Bezpieczeństwo człowieka a miłosierdzie. Opieka i ochrona*, organizatorzy – Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Siedlcach, Wyższe Seminarium Duchowne w Drohiczyń, referat *Posługa kapelana szpitalnego wobec chorych elementem zintegrowanego procesu leczenia*; **7-9 IX – II Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Ratownictwo medyczne w nauce i praktyce”** zorganizowana przez Uniwersytet

Technologiczno – Humanistyczny im. K. Pułaskiego w Radomiu; Wyższą Szkołę Rehabilitacji w Warszawie, Polskie Towarzystwo Medycyny i Technik Hiperbarycznych; Okręgowe WOPR w Radomiu; PODWODNIK Szkoła Ratownictwa, Sportów Wodnych i Obronnych, referat *Agresja w sporcie. Jak sobie z nią radzić?*

Ks. prof. dr hab. Andrzej PERZYŃSKI: 9 IX – Hannover (Niemcy), konferencja „Lange Nacht der Kirchen”, organizator Uniwersytet Leibniza, referat *Eine Welt- eine Erde – ein Gott*; **20 X – Warszawa (Wyższa Szkoła Teologiczno Społeczna)**, konferencja „Jeden Duch, różne dary, wspólne dobro”, referat *O idei forum chrześcijańskiego w Polsce*; **25 X – Warszawa (UKSW)**, konferencja „Małżeństwo i rodzina w religiach monoteistycznych”, panel- *małżeństwo i rodzina w denominacjach chrześcijańskich*; **14 XI – Łódź (UŁ)**, konferencja „Dzisiejsze wyzwania kulturowe”, organizator Ośrodek Badawczy Myśli Chrześcijańskiej, referat *Idea i program Global Christian Forum*.

Dr hab. Aldona PIWKO: 7 XII – Warszawa (Centrum Formacji Misyjnej), konferencja „Ofiara w religiach świata”, referat *Ofiara w islamie sunnickim*.

Ks. prof. dr hab. Jan PRZYBYŁOWSKI: 1 XII – Warszawa (UKSW), konferencja „Każdy dom jest kandelabrem” (AL 8). Rodzina w dobie przemian, współorganizator konferencji, referat wprowadzający.

Prof. UKSW dr hab. Monika PRZYBYSZ: 16 IX – Poznań (UAM), IV Kongres Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej „Komunikowanie społeczne w dobie nowych technologii”, referaty *Public relations instytucji niekomercyjnych w serwisach społecznościowych na wybranych przykładach*, *Chrześcijańskie aplikacje mobilne jako narzędzie komunikacji Kościoła*; **5 X – Warszawa (UKSW)**, II. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Stop Mowie Nienawiści w Sieci. Hejting i trolling w komunikacji społecznej w internecie”, referat *#CzarnyProtest w Sieci nienawiści*; **8 XI – Kraków (UPJPII)**, konferencja „Media: Przestrzeń i Narzędzie Miłosierdzia”, referat *Miłosierdzie na Instagramie*; **9 XI – Olsztyn (UWM)**, XVII Dni Interdyscyplinarne „Między sacrum a profanum – święci w kulturze”, referat *Święta Matka Teresa z Kalkuty w sieci miłosierdzia*; **17 XI – Moskwa (Rosja)**, International Media Readings in Moscow «Mass Media and

Communications – 2016» EXPANDING MEDIA FRONTIERS IN THE XXI CENTURY: THE IMPACT OF DIGITALIZATION UPON MEDIA ENVIRONMENT, organizator Uniwersytet Moskiewski im. Łomonosowa, referat *Twitter responses to the words of Pope Francis during World Youth Days in Cracow*; 26 XI – Brno (Czechy), XIVth international conference Cyberspace 2016, organizator Institute of Law and Technology, Faculty of Law in cooperation with the Faculty of Social Studies, Masaryk University and the European Academy of ICT Law, referat *Christian mobile applications as a communicative tool of the Catholic Church*; 1 XII – **Kraków (Akademia Ignatianum)**, I międzynarodowa konferencja naukowa: „Religia i kultura w cyfrowych mediach”, referat *#CzarnyProtest w mediach społecznościowych w opinii społeczeństwa*.

Ks. prof. dr hab. Jarosław RÓŻAŃSKI: 30 IX – Warszawa (UKSW), Ogólnopolska konferencja naukowa „Bilad as Sudan: polityka i kultury”, referat *Mahdi i mahdija a misjonarze i misje katolickie w relacji kombonianina Josefa Ohrwaldera*; 7 XII – **Warszawa (Centrum Formacji Misyjnej)**, konferencja „Ofiara w religiach świata”, referat *Ofiara w perspektywie religioznawczej*.

Prof. dr hab. Eugeniusz SAKOWICZ: 13 X – Wrocław, konferencja „Edyta Stein 2016. Europa i jej tożsamość”, referat *„Wiedza Krzyża” – przesłaniem Edyty Stein dla Europy*; 9 – XI **Olsztyn (UWM)**, XVII Dni Interdyscyplinarne „Między sacrum a profanum – święci w kulturze”, referat *Wszyscy Święci (kanonizowani i niekanonizowani) w Kościele i kulturze*; 14 XI – **Kielce (WSD)**, Doroczna konferencja dla księży Diecezji Kieleckiej, referat *„Idźcie i głoscie...” Świadectwo – misja duszpasterzy oraz świeckich w Kościele i świecie*.

Ks. prof. dr hab. Henryk SEWERYNIAK: 17 IX – Elbląg, I Sesja Synodu Diecezji Elbląskiej, referat *Synodalność w Kościele*; 21 IX **Koszalin (WSD)**, XII Zjazd STF. Konferencja 1050-lecie chrztu Polski. Teologia fundamentalna na straży tożsamości chrześcijańskiej, słowo wstępne Przewodniczącego; 9 X **Płock (WSD)**, konferencja Pontyfikał. Odzyskana perła płockiego średniowiecza, referat *Perspektywy dalszych badań nad „Pontyfikałem Płockim z XII wieku”*; 21 X **Koszalin (WSD)**, konferencja „Tożsamość chrześcijańska: pamięć – diagnoza – wyobraźnia”, Słowo wstępne.

Ks. prof. dr hab. Marek SKIERKOWSKI: 26 XI – Łomża (WSD), konferencja „Jezus chrześcijan i Żydów”, referat *Od heretyka do brata. Żydowskie spojrzenie na Jezusa w ciągu wieków.*

ks. prof. UKSW dr hab. Stanisław SKOBEL: 19 XI – Łomża (WSD), konferencja „Błogosławieni miłosierdzie czyniący”, referat *Owoce Bożego miłosierdzia; 25 XI – Verona (Włochy),* konferencja „In mezzo alla gente”, referat: *L'etat de la doctrine sociale de l'Eglise en Pologne.*

Ks. dr Jarosław SOBKOWIAK: 5 X – Warszawa (UKSW), II. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Stop Mowie Nienawiści w Sieci. Hejting i trolling w komunikacji społecznej w internecie”, referat wprowadzający *Słowo moim królestwem.*

ks. dr hab. Tomasz SZYSZKA: 7 XI Warszawa (UKSW), konferencja „Ofiara w religiach świata”, referat *Wielowiekowa tradycja składania ofiar w świecie andyjskim; 2 XII Warszawa (UKSW),* konferencja Jan Paweł II w Ameryce Środkowej, referat *Nauczanie Jana Pawła II o kulturach autochtonicznych w kontekście pielgrzymek do krajów Ameryki Środkowej.*

Ks. prof. UKSW dr hab. Marek TATAR: 3 XII – Częstochowa, konferencja „100 lecie Papieskiej Unii Misyjnej”, referat *Od chrztu do misji; 3 XII – Kraków,* konferencja „Duchowość małżeństwa i rodziny”, referat *Małżeństwo jako „communio personarum”.*

Ks. prof. dr hab. Stanisław URBAŃSKI: 29 X – Kęty, konferencja: „Celina i Jadwiga Borzęckie: inspiracje duchowe i działalność społeczna matki i córki”, referat *Życie mistyczne bł. Celiny Borzęckiej.*

Ks. prof. UKSW dr hab. Tomasz WIELEBSKI: 21 IX – Warszawa (UKSW), I Kongres Teologii Praktycznej „Polska krajem misyjnym? 1050 lat po przyjęciu chrześcijaństwa”, referat *Nawrócenie pastoralne i duszpasterstwo misyjne w Polsce.*